

ANNA DĘBOŃ
ROBERT STRZAŁA

MONITORING PRAW UCZNIOWSKICH

W ODNIESIENIU
DO ZAPISÓW
STATUTÓW
SZKOLNYCH
W SZKOŁACH
DLA DZIECI
I MŁODZIEŻY

2022
RAPORT

**“WSZYSCY LUDZIE RODZĄ SIĘ WOLNI
I RÓWNI W SWEJ GODNOŚCI”**
(POWSZECHNA DEKLARACJA PRAW CZŁOWIEKA ONZ)

SPIS TREŚCI

01. WPROWADZENIE

02. CELE I ZAŁOŻENIA

03. PRAWA CZŁOWIEKA, PRAWA DZIECI, PRAWA UCZNIOWSKIE W SZKOLE - FUNDAMENTY

04. STATUT SZKOLNY JAKO SZKOLNA KONSTYTUCJA

05. WYNIKI ANALIZY WYBRANYCH STATUTÓW SZKÓŁ

06. SZKOLNA RZECZYWISTOŚĆ W OPINII DZIECI I MŁODZIEŻY

07. REKOMENDACJE I WNIOSKI

08. PODSUMOWANIE

Stowarzyszenie dO!PAmina Lab powstało w lutym 2019 roku jako wspólnota wartości, platforma współpracy i działań na osi edukacja - kultura - zmiana - rozwój oraz wolna przestrzeń (do)wolnej edukacji. Stowarzyszenie jest inicjatywą oddolną pasjonatów edukacji i rodziców.

Przeznaczamy mnóstwo energii i czasu wolnego na inicjowanie dyskusji o zmianach, których potrzebuje współczesna szkoła publiczna. Razem z innymi rodzicami zainicjowaliśmy w Dąbrowie Górniczej spotkania i działania na rzecz ruchu „Budzącej się szkoły”. Z płynącym z serca czystym zaangażowaniem i entuzjazmem wspieramy ideę edukacji opartej na relacjach i ideę szkoły zorientowanej na człowieka (małego i dużego).

W latach 2019-2021 regularnie prowadziliśmy miejskie (lokalne) i ogólnopolskie narady obywatelskie o edukacji. Opracowaliśmy na ich podstawie rekomendacje dla dąbrowskiego Samorządu w ramach lokalnej polityki oświatowej. W 2019 r. dzięki wsparciu Urzędu Miejskiego w Dąbrowie Górniczej oraz we współpracy z Akademią WSB zorganizowaliśmy zagłębiowskie Forum dla Edukacji „Szkoła jest Nasza”. W 2021 r. dwukrotnie współorganizowaliśmy Fora dla Edukacji w Senacie RP.

Na podstawie wielogodzinnych debat o edukacji, w których wzięli udział aktywiści, społecznicy, samorządowcy, osoby uczące się oraz nauczyciele i nauczycielki, przedstawiciele środowiska naukowego/akademickiego i mediów, a także rodzice, wypracowaliśmy listę priorytetów/wyzwań w kontekście kierunków rozwoju polskiej oświaty i niezbędnych zmian w systemie edukacji. pt. „RAZEM tworzymy zmianę”. (<https://szkolajestnasza.pl/2021/04/21/razem-tworzymy-zmiane/>).

**“FUNDAMENTALNE PRAWA PRZYSŁUGUJĄ DZIECIOM NIE DLATEGO,
ŻE DOBRZY I TROSKLIWI DOROŚLI IM JE PRYZNALI,
ALE Z RACJI ICH CZŁOWIECZEŃSTWA I WRODZONEJ LUDZKIEJ GODNOŚCI.”**
(ELŻBIETA CZYŻ, “PRAWA UCZNIA W SZKOLE, RAPORT Z BADAŃ”, HELSIŃSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA)

Głośno, stanowczo i zdecydowanie upominamy się o dobrą szkołę dla naszych dzieci (bez przemocy, przymusu, strachu i presji na wyniki i rankingi), taką, która dodaje skrzydeł (a nie je podcina), która sprzyja rozwojowi we własnym tempie (nie na akord i według uśrednionej normy), która uczy współpracy (nie rywalizacji) i którą się lubi.

Współpracujemy z otoczeniem akademickim (Uniwersytetem Śląskim – pedagogami/pedagożkami, przedstawiciel(k)ami nauk społecznych, dydaktykami/dydaktyczkami), innymi organizacjami pozarządowymi (Fundacja Budząca się Szkoła, Szkoła w Chmurze, Szkoła Minimalna, Stowarzyszenie Umarłych Statutów, Fundacja Nowych Technologii, Fundacja Spunk), społecznością lokalną (uczniami, rodzicami, nauczyciel(k)ami, instytucjami kultury i szkołami) i środowiskiem twórczym.

Na bieżąco reagujemy i interweniujemy w sytuacjach łamania praw człowieka, praw dzieci, praw uczniowskich w szkołach. Wspieramy dzieci i młodzież, organizując dla nich warsztaty i projekty. Z jednej strony dajemy im głos i walczymy o ich samorzecznictwo, z drugiej - staramy się pomagać im rozwiązywać problemy, których nie są w stanie przejść sami. W ramach utworzonych grup wsparcia sieciowaliśmy nauczycieli/ki i osoby uczące się w celu pogłębienia podmiotowych relacji w placówkach edukacyjnych.

Naszym celem jest inspirowanie do szeroko pojętej zmiany w edukacji, dlatego nieprzerwanie podejmujemy się działań doradczych, rzeczniczych i edukacyjnych (narady, debaty, fora, warsztaty) w zakresie przestrzegania prawa oświatowego, praw człowieka i praw uczniowskich (w tym poprzez obywatelski monitoring, bezpośrednie interwencje, pisanie pism, wniosków), opracowujemy rekomendacje, w tym legislacyjne (Samorząd, Senat RP). Inicjujemy projekty dedykowane dzieciom, młodzieży, dorosłym. Wzmacniamy kadry pedagogiczne w wiedzę oraz konkretne narzędzia, dzięki którym chętniej i odważniej mogą adaptować nowe podejście do uczenia(się). Działamy lokalnie i w sposób ogólnopolski.

Naszymi atutami są wykształcenie, doświadczenie, wiedza i pasja oraz własne rodzicielskie i pedagogiczne doświadczenia.

Od początku naszej działalności, wielokrotnie spotykaliśmy się z sytuacjami naruszenia praw uczniowskich, praw dzieci i praw człowieka w szkole, na co reagowaliśmy, m.in, informując organy kontroli i nadzoru, pisząc pisma i wnioski, prowadząc działania edukacyjne, zwiększające świadomość w tym zakresie.

Obserwujemy i doświadczamy ogromnego problemu dyskryminacji osób młodych ze względu na ich wiek (przede wszystkim w szkole) - w literaturze przedmiotu funkcjonujący pod nazwą aduptyzmu. Zazwyczaj jest on rozumiany jako nadużycie władzy, jaką dorośli mają nad dziećmi/młodzieżą. To zachowania i postawy oparte na przekonaniu, że dorośli są lepsi niż osoby młode, dlatego mogą podejmować decyzje bez konsultacji z nimi.[1] Często wiąże się to bezpośrednio z naruszaniem praw dzieci i młodzieży (w kontekście szkoły jest to widoczne m.in. w niezgodnych z prawem zapisach statutów szkolnych).

Uważamy, że potrzeba zdecydowanego i stanowczego przeciwdziałania niezgodnym z powszechnie obowiązującym prawem praktykom (mających swoje umocowanie w nieprawidłowych zapisach szkolnych statutów) wobec osób uczniowskich w szkołach.

Mamy nadzieję, że zbadanie i opisanie tego problemu w szkołach w Dąbrowie Górniczej oraz wybranych szkołach w innych miastach (Bielsko Biała, Sosnowiec, Będzin, Toruń, Warszawa, Jaworzno, Chruszczobród, Szczecin) przyczyni się do wypracowania programu naprawczego oraz skutecznych narzędzi przeciwdziałania, co w efekcie wzmocni ochronę praw uczniowskich i praw człowieka w szkołach.

[1] D. Dobosz, K. Front-Dziurkowska "Aduptyzm – próba sygnalizacji zjawiska na podstawie badań własnych" [w:] „Kultura i Edukacja” 2019 nr 1 (123)

Mamy nadzieję, że niniejszy raport będzie wstępem do dalszych wspólnych prac nad rozwiązaniami, w które uda nam się zaangażować osoby uczące się, władze samorządowe, kadry zarządzające szkół, środowiska nauczycielskie, rodziców oraz kuratoria.

Opracowanie zostanie rozesłane do szkół z terenu Dąbrowy Górniczej oraz do wszystkich innych szkół, których statuty poddano analizie, do władz samorządowych oraz Kuratoriów. Raport dostępny będzie również w formie elektronicznej na stronie internetowej www.szkołajestnasza.pl

2. CEL I ZAŁOŻENIA

Niniejsza publikacja powstała w ramach Szkoły Inicjatyw Strażniczych Sieci Obywatelskiej Watchdog Polska - edycja 2021/2022 i jest efektem monitoringu obywatelskiego, który przeprowadzono w okresie od marca 2022 r. do sierpnia 2022 r. i który dotyczył przestrzegania praw człowieka, praw dzieci i praw uczniowskich oraz zasady legalizmu w szkołach w odniesieniu do zapisów szkolnych statutów w Dąbrowie Górniczej (41 przeanalizowanych statutów) oraz w wybranych szkołach z innych miast (Bielsko Biała - 6, Sosnowiec - 2, Będzin - 1, Toruń - 1, Warszawa - 1, Jaworzno - 1, Chruszczobród - 1, Szczecin -1).

Raport uwzględnia naruszenia następujących praw: prawo sprawiedliwej oceny, prawo do jasnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu, prawo do dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb i rozwoju, prawo do swobody wypowiedzi, myśli, sumienia i wyznania, prawo do prywatności i własności, prawo do godności.

Wśród szkół, których statuty analizowano, znajdują się m.in. szkoły z pierwszych miejsc rankingu "Perspektyw" (metodologia tych corocznych rankingów szkół opiera się na wynikach egzaminów zewnętrznych oraz konkursów i olimpiad przedmiotowych, w których biorą udział ich uczniowie i uczennice).

Zasadniczą część raportu stanowi pogłębiona analiza statutów szkolnych szkół z terenu Dąbrowy Górniczej (i innych wybranych miast) uzupełniona o wyniki badań ankietowych (Załącznik 1) przeprowadzonych w okresie od 22 listopada do 10 grudnia 2021 wśród osób uczących się z całej Polski (1170 osób) na trzech poziomach edukacyjnych: edukacji wczesnoszkolnej, szkoły podstawowej i szkoły ponadpodstawowej. Badanie miało na celu określenie trudności, z jakimi na co dzień w swoim środowisku szkolnym zmagają się dzieci i młodzież oraz zdefiniowanie form wsparcia instytucjonalnego, które w ich najbliższym otoczeniu są autentycznie dla nich dostępne. Pomiar przeprowadziliśmy przy użyciu specjalnie w tym celu opracowanego kwestionariusza. 91% odpowiedzi zostało udzielonych przez osoby, które znajdują się w przedziale wiekowym: 13-19 r.ż. Szczegółowe opracowanie wyników tych badań znajduje się w załączniku do niniejszej publikacji.

Dla niniejszego opracowania najważniejsze są wyniki powyżej wspomnianych badań ankietowych, które odnoszą się do kwestii statutów szkolnych i praw uczniowskich oraz codzienności i samopoczucia dzieci i młodzieży w szkole (w tym wybrane wypowiedzi otwarte w ich oryginalnym brzmieniu).

Nasze badania nie mają charakteru badań naukowych. Ich nadrzędnym celem jest rozpoznanie problemu i pokazanie, czy i w jaki sposób regulacje prawne analizowanych statutów szkolnych przekładają się na codzienną praktykę i jakość życia szkolnego.

Chcemy także autentycznie i konkretnie odpowiadać na diagnozowane potrzeby dzieci i młodzieży poprzez rozwój sieci wsparcia w społeczności lokalnej (w tym wsparcia rówieśniczego i samorzeczniczego).

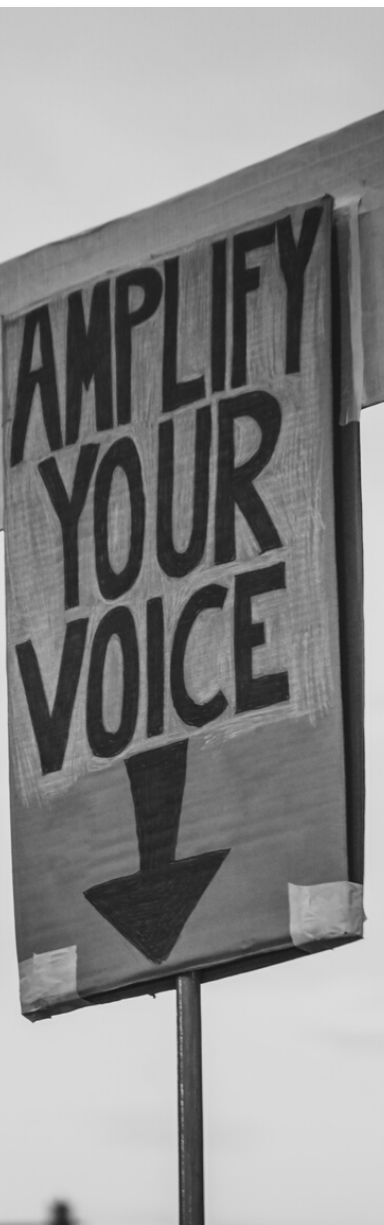
W rezultacie oczekujemy faktycznych działań naprawczych w odniesieniu do wszystkich statutów szkolnych celem wyeliminowania wszelkich przypadków naruszeń praw człowieka, dzieci i uczniowskich (w tym w pierwszej kolejności poprzez usunięcie i/lub zmianę zidentyfikowanych wadliwych regulacji), w które będą zaangażowane (w sposób równouprawniony) wszystkie zainteresowane strony: organy prowadzące szkoły, organy nadzorujące, kadry pedagogiczne placówek oświatowych, opiekunowie prawni i społeczność uczniowska.

3. PRAWA CZŁOWIEKA, PRAWA DZIECI, PRAWA UCZNIOWSKIE W SZKOLE - FUNDAMENTY

Nie ulega wątpliwości, że szkoła powinna być miejscem, które w sposób szczególny dba o prawa dzieci i prawa człowieka (w tym prawa uczniowskie).

Prawa dziecka w systemie oświaty gwarantowane są przez szereg dokumentów, w tym między innymi:

- Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78 ze zm.)
- Europejską Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzoną w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienioną następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnioną Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284)
- Konwencję o Prawach Dziecka (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526)
- Ustawę z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty wraz z późniejszymi zmianami (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1915)
- Ustawę z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1082 ze zm.)
- Ustawę z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. 2019 poz. 373)
- Kodeks cywilny, k.c. – ustawa dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)

"PRAWA DZIECKA NIE KOLIDUJĄ Z PRAWAMI DOROSŁYCH, LECZ SIĘ UZUPEŁNIAJĄ." (UNICEF)

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że dziecko, jak i każdy dorosły posiada określone prawa i wolności. Dzieciom, młodzieży, osobom uczącym się przysługują wszystkie ogólne prawa i wolności człowieka i obywatela, które gwarantuje im Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Gwarantowane (w aktach prawa) prawa człowieka, prawa dziecka, prawa uczniowskie są niezbywalne (co oznacza, że nie można się ich zrzec) i nienaruszalne (co oznacza, że nie można ich nikomu odebrać, ani warunkować poprzez narzucenie obowiązków). Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko na mocy Ustawy i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie (dla jego bezpieczeństwa, porządku publicznego, ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób).

Wyniki monitoringu pozwalają postawić tezę, iż prawa człowieka, prawa dziecka, prawa uczniowskie często nie są w szkołach właściwie rozumiane i interpretowane. W tym miejscu zamieszczamy więc prostą definicję pojęcia “prawo” oraz akcentujemy i wyjaśniamy dwie ważne kwestie: **obowiązującą hierarchię aktów prawa** oraz **zasadę legalizmu**.

Termin prawo jest określeniem wieloznacznym. Spotykamy się z nim w różnych dziedzinach wiedzy. W zależności od dziedziny, w której występuje przybiera różny sens, znaczenie, a także pełni odmienną funkcję. Znaczenie, którym chcielibyśmy się posłużyć odnosi się do wyników prawotwórczej działalności państwa, które ustanawia poprzez prawo, rozmaite standardy zachowań w różnych sytuacjach, a dotyczą one różnorodnych obszarów stosunków społecznych.[2]

Według innej definicji prawo to ogół swoistych norm postępowania ukształtowanych w ramach organizacji państwowej i pochodzących, bądź uznanych przez właściwe organy państwowe. [3]

Akt prawny powstaje na drodze tworzenia prawa przez właściwy ku temu organ państwowy, bądź też inny organ posiadający odpowiednie upoważnienie. Polskie prawo jest prawem stanowionym. Oznacza to, że jego uchwalaniem zajmuje się organ władzy ustawodawczej, którym jest polski parlament.

Jedną z cech charakterystycznych dla prawa stanowionego jest hierarchia aktów prawnych, czyli hierarchiczne uporządkowanie aktów prawnych zależne od organu państwa, który był ich twórcą.

[2] G. Seidler, H.Groszyk, J. Malarczyk, A.Pieniążek “Wstęp do nauki o państwie i prawie”

[3] A.Korybski A. Pieniążek „ Wstęp do prawoznawstwa”

Obowiązująca w Polsce hierarchia aktów prawnych przedstawia się następująco: Konstytucja, ratyfikowane umowy międzynarodowe, ustawy, rozporządzenia z mocą ustawy, rozporządzenia. Podstawowa zasada obowiązująca przy rozpatrywaniu hierarchii aktów prawnych mówi, że każdy akt niższego rzędu musi być zgodny z aktem rzędu wyższego.[4]

Z czego wynika, że statut szkoły, będąc aktem prawa znajdującym się “u samego dołu” obowiązującej hierarchii aktów prawnych, nie może w żaden sposób naruszać aktów prawa stojących wyżej w hierarchii.

Jeżeli chodzi o zasadę legalizmu jest ona zawarta w art. 7 Konstytucji RP, który stanowi, że: "Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa". Najprościej rzecz ujmując, oznacza to, że wszelkie działania, praktyki, obowiązujące w szkole zasady i regulacje (w tym nakazy i zakazy, obowiązki) muszą mieć podstawę prawną.

Niestety, niezmiennie i przez lata “(...) w niektórych środowiskach mówienie o prawach dzieci utożsamiane jest z zagrożeniem dla autonomii rodziny, autorytetu rodziców czy wychowawców. Zapomina się, że fundamentalne prawa człowieka dotyczą każdego, a zatem również dzieci. Po trzecie, nie dla wszystkich jest jasne, że mieć prawo oznacza móc rościć. W dokumencie Rady Europy “Europejska strategia wobec dzieci” z 1995 r. napisano, iż w teorii prawa dzieci są znane, trudność zaś leży w przełożeniu ich na praktyczne działania. Dorośli chętnie zapisują różne prawa dzieci w formie długich katalogów deklaracji i “pobożnych życzeń”, których w rzeczywistości nie sposób wyegzekwować, a niektórzy wręcz boją się, by dzieci naprawdę nie zechciały swych praw egzekwować.”[5]

“DZIECKO MA PRAWO BYĆ SOBĄ. MA PRAWO DO POPEŁNIANIA BŁĘDÓW. MA PRAWO DO POSIADANIA WŁASNEGO ZDANIA. MA PRAWO DO SZACUNKU. NIE MA DZIECI - SĄ LUDZIE...”
J. KORCZAK

[4] “Wszystko, co powinieneś wiedzieć o hierarchii aktów prawnych w Polsce”, Księgarnia profinfo.pl

[5] E. Czyż, “Prawa ucznia w szkole, Raport z badań”, Helsińska Fundacja Praw Człowieka.

Podejmując w ramach prowadzonych przez nas obywatelskich narad o edukacji, debat i paneli dyskusyjnych na temat praworządności w szkołach, zauważyliśmy dwie dominujące narracje dotyczące szkolnych statutów. Według jednej statut jest aktem prawa, który jest w szkole najważniejszy, który ją konstituuje, od którego wszystko zależy. Według drugiej jest to nic nieznaczący dokument, którego po pierwsze nikt nie czyta, a po drugie nie przestrzega.

Naszym zdaniem obydwie te opinie – choć pozornie się wykluczają – są prawdziwe. Statut szkoły jest faktycznie czymś w rodzaju Konstytucji Szkoły, a zatem wynika z niego, jakie panują w niej zasady oraz jakie obowiązują w niej regulacje prawne.

Z drugiej jednak strony często są to wielostronicowe dokumenty (najdłuższy analizowany przez nas statut liczył ponad 130 stron) pisane językiem nieprzystępnym i niezrozumiałym dla (nie tylko) młodego człowieka.

Z dużym prawdopodobieństwem właśnie dlatego uważane są za “długie i nudne”, a pojawiające się w nich regulacje bywa, że nie są respektowane (jak powiedziała uczestniczka jednej z narad - “nasz statut jest tylko dlatego, że musi być, a my i tak z niego nie korzystamy”).

Problematyką praworządności w szkołach, w tym między innymi monitoringiem i analizą zapisów statutowych, zajmuje się coraz więcej organizacji i grup nieformalnych w różnych polskich miastach (np. Fundacja Budząca się Szkoła, Stowarzyszenie Umarłych Statutów, GoSzko — Fundacja Godność w Szkole, Stowarzyszenie Kogutorium) oraz youtuberów, tiktokerów, komentatorów (np. niezwykle popularny nie tylko wśród młodzieży kanał TikTok - “Prawo Marcina” - 1,5 mln obserwatorów, facebookowa grupa “Umarłe Statuty - o prawach ucznia”, licząca prawie 46 tysięcy członków, czy Krzysztofa M.Maja, którego kanał YouTube liczy ok. 55 tysięcy subskrybentów).

W wyniku powyższych działań w przestrzeni publicznej pojawia się coraz więcej przykładów, wskazujących na to, że prawo wewnątrzszkolne jest ustanawiane niezgodnie z regulacjami znajdującymi się w obowiązujących aktach nadrzędnych, czyli m.in.: Konstytucji RP, Deklaracji Praw Człowieka, Konwencji Praw Dziecka czy Ustawie o Systemie Oświaty. Wykazujemy to także w niniejszym raporcie na przykładzie statutów szkół z terenu Dąbrowy Górniczej i innych miast. Na tej podstawie można stwierdzić, że problem nie jest jednostkowy, czy lokalny.

Chcąc zapewnić jak najlepsze wprowadzenie do opisywanej problematyki, poniżej zamieszczamy definicję statutu szkoły oraz omawiamy pokrótce, co powinien zawierać.

Słowniki języka polskiego definiują statut jako zbiór przepisów określających wewnętrzną organizację, zadania i tryb działania instytucji lub organizacji i zagadnienia ustrojowe podmiotu prawa.[6]

Według innej definicji jest to “akt normatywny regulujący zadania, strukturę organizacyjną oraz sposób działania szkoły jako zakładu administracyjnego i podmiotu świadczącego usługi edukacyjne.”[7]

Niezbędną zawartość statutu szkoły określa Art. 98. Ustawy Prawo oświatowe z dnia 14 grudnia 2016 r. (stan prawny na 31.08.2022), który wymienia m.in: nazwę i typ szkoły oraz jej siedzibę, imię szkoły, cele i zadania szkoły, organy szkoły oraz ich szczegółowe kompetencje, organizację pracy szkoły, zakres zadań nauczycieli, szczegółowe warunki i sposób oceniania wewnątrzszkolnego uczniów, organizację pracowni szkolnych, prawa i obowiązki uczniów, rodzaje nagród i kar i inne.[8]

Określony przez Ustawodawcę katalog nie jest katalogiem zamkniętym, co wynika ze sformułowania, że „statut szkoły zawiera w szczególności”, w związku z czym dopuszczalne jest regulowanie w statucie także innych kwestii ważnych z punktu widzenia danej szkoły. Może on jednak zawierać jedynie regulacje zasadnie wynikające z celu działania danej szkoły i co najważniejsze bezwzględnie zgodne z powszechnie obowiązującym prawem (nie mogą to być dowolne i uznaniowe jakiegokolwiek regulacje).

Szczegółowo te kwestie omawia publikacja “Statut nieumarły. Wzór statutu z komentarzem” pod redakcją Ł.Korzeniowskiego, którą rekomendujemy po pierwsze jako kompendium wiedzy i inspiracji o tym jak statut szkoły, zawierający dobre regulacje, regulacje możliwe oraz dostępne w ramach obowiązujących przepisów prawa (regulacje zgodne z prawem) zmienia klimat szkoły i codzienną rzeczywistość uczących się w niej uczniów i uczennic, po drugie - wzorzec prawidłowego statutu szkolnego. [9]

[6] B. Dunaj, Popularny słownik, P. Żmigrodzki, Wielki słownik języka polskiego, W. Doroszewski (red.), "Słownik języka polskiego"

[7] Ł. Korzeniowski „Co jest nie tak ze statutami. Zarys problemu.” [w:] Ł. Korzeniowski (red.) „Statut nieumarły. Wzór statutu z komentarzem”

[8] Art.98 Ustawy Prawo oświatowe z dnia 14 grudnia 2016 r.

[9] Ł. Korzeniowski (red.) „Statut nieumarły. Wzór statutu z komentarzem”

Powyższe wprowadzenie było konieczne, aby zapewnić podstawową, ale wystarczającą wiedzę na temat poruszanego w niniejszym raporcie problemu.

W kolejnej części prezentujemy wykaz zidentyfikowanych przez nas w przeanalizowanych statutach szkół naruszeń praw: prawa do sprawiedliwej oceny, prawa do jasnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu, prawa do dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb i rozwoju, prawo do swobody wypowiedzi, myśli, sumienia i wyznania, prawo do prywatności i własności, prawo do godności.

5. WYNIKI ANALIZY WYBRANYCH STATÓW SZKÓŁ

DOSTĘPNOŚĆ

Statuty szkolne na ogół można odnaleźć w Internecie, chociaż łatwość dostępu do tego dokumentu jest różna, w zależności od miejsca, w którym jest on udostępniony: na stronie internetowej danej szkoły, na stronie aplikacji do publikowania dokumentów typu docplayer.pl (bez bezpośredniego odnośnika ze strony szkoły) lub na stronie BIP-u Urzędu Miejskiego (dotyczyło UM w Dąbrowie Górniczej).

W przypadku dwóch dąbrowskich szkół statut udostępniany jest tylko do wglądu w bibliotece szkolnej (pomimo wniosku o możliwość zapoznania się z dokumentem, statutu nie udostępniono ani nie opublikowano).

W dwóch przypadkach statut szkolny został opublikowany po interwencji Stowarzyszenia dO!PAmina Lab w wyniku wyroku sądu.

Ważne: w myśl art. 1 ust. 1 ustawy o dostępie do informacji publicznej, który mówi, że taką informacją jest „każda informacja o sprawach publicznych”, statut szkolny jest informacją publiczną. W związku z tym powinien być jawny i ogólnodostępny.[10]

[10] Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 2176 ze zm.)

W raporcie publikujemy wybrane przykładowe regulacje prawne w literalnym brzmieniu wraz z komentarzem (bez wskazania konkretnej szkoły, z której statutu dana regulacja pochodzi). Nie wskazujemy, która regulacja pojawia się w statucie konkretnej szkoły, ponieważ głównym celem naszego monitoringu i raportu jest unaocznienie samego zjawiska oraz jego skali. Na potrzeby publikacji zakodowaliśmy nazwy i numery szkół, przypisując każdej z nich odpowiedni symbol od S1 do S55. Użyte liczby nie oznaczają numerów szkół. Wszystkie (w sumie 55 statutów) analizowane statuty szkół są aktualnymi i obowiązującymi aktami prawa wewnątrzszkolnego na dzień 30.08.2022 r.

Każdy analizowany przez nas statut zawierał jakąś regulację prawną będącą naruszeniem, co odnotowaliśmy w osobnym roboczym zestawieniu wszystkich zidentyfikowanych przez nasz zespół nieprawidłowości. Katalog naruszeń zestawiamy z danymi ilościowymi i informacjami zebranymi w osobnych badaniach ankietowych od uczniów i uczennic. Pozwala to uzyskać szerszą perspektywę i spojrzenie na omawianą sytuację. Warto podkreślić, że wypowiedzi otwarte udzielone przez osoby uczące się odnoszą się bezpośrednio do codzienności szkolnej i problemów, na które nie można być dłużej obojętnym, obok których nie można spokojnie przejść, czy przymykać na nie oczy.

Warto też postawić sobie pytania, gdzie leżą przyczyny tych problemów i czy nie należy ich szukać także/przede wszystkim w konkretnych regulacjach statutów szkół?

Ze względu na charakter i znaczenie statutu regulacje w nim zawarte dotyczą funkcjonowania instytucji (m.in jako miejsca pracy i placówki oświatowo-wychowawczej). W niniejszym raporcie dokonano redukcji danych (wybrano tylko te, wymienione poniżej aspekty/regulacje, które naszym zdaniem w sposób znaczący wpływają na codzienność osób uczących się) i skupiono się przede wszystkim na analizie regulacji związanych z:

A.

- Prawem do sprawiedliwej oceny, prawem do jasnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu, prawem do dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb i rozwoju (Ustawa o systemie oświaty), prawem do równego traktowania wobec prawa szkolnego (art. 2 Konwencji o Prawach Dziecka, rozporządzenie MEiN w sprawie zasad oceniania, klasyfikowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych).
- Prawem do informacji na temat zakresu wymagań edukacyjnych oraz metod nauczania oraz pełnej wiedzy na temat kryteriów oceniania z poszczególnych przedmiotów (Ustawa o systemie oświaty, Rozporządzenie MEiN w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych).

W SZCZEGÓLNOŚCI:

1. Nieprawidłowo określonymi kryteriami oceny osiągnięć dydaktycznych ucznia/uczennicy.
2. Ustalaniem oceny (śródrocznej, końcoworocznej) na podstawie średniej i/lub średniej ważonej.
3. Innymi praktykami naruszającymi prawo w zakresie szczegółowych warunków i sposobów oceniania.
4. Stanowieniem zapisów nieegzekwowlalnych, nieprecyzyjnych i niejasnych.

B.

- Prawem do godności (art. 30 Konstytucji RP)
- Wolnością wypowiedzenia poglądów i opinii, w tym w sprawach ucznia (art. 12, 13 Konwencji o Prawach Dziecka, art. 10 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Zarządzenie MEiN – ramowy statut szkoły)

- Wolnością myśli, sumienia, wyznania (art. 14 Konwencji o Prawach Dziecka, art. 9 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Ustawa o systemie oświaty, Ramowy statut szkoły - zarządzenie MEiN).
- Wolnością od poniżającego traktowania i karania (art. 12, 19, 28, 37, 39 Konwencji o Prawach Dziecka, art. Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Ustawa o systemie oświaty, Ramowy statut szkoły - zarządzenie MEiN).
- Ochroną prywatności ucznia (art. 16 Konwencji o Prawach Dziecka, art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności), prawem własności (art. 64 ust. 3 Konstytucji RP)

W SZCZEGÓLNOŚCI:

1. Ingerowaniem w wygląd ucznia/uczennicy (określanie zasad wyglądu i warunkowanie określonym wyglądem oceny z zachowania) lub/i różnicowanie stroju osoby uczącej się ze względu na płeć
2. Zamieszczaniem przepisów uprawniających szkołę do pozbawiania osób uczących się określonych przedmiotów (np. telefon)

C.

- Zasadą techniki prawodawczej (art. 7 Konstytucji RP, Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie "Zasad techniki prawodawczej")
- Zasadą legalizmu (art. 7 Konstytucji RP)

W SZCZEGÓLNOŚCI:

1. Zamieszczaniem przepisów, które są powieleniem regulacji zawartych w aktach wyższego rzędu.

A. 1. Nieprawidłowo określone kryteria oceny osiągnięć dydaktycznych ucznia/uczennicy.

Zgodnie z art. 44b. ust. 3. ustawy o systemie oświaty ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do:

1. wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego lub efektów kształcenia określonych w podstawie programowej kształcenia w zawodach oraz wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania;
2. wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania – w przypadku dodatkowych zajęć edukacyjnych;

Nieprawidłowością jest zamieszczanie w statucie w ramach szczegółowych warunków i sposobów oceniania wewnątrzszkolnego osób uczących się zapisu stanowiącego, że na ocenę celującą wymagane są (jako warunek konieczny) wiadomości i umiejętności, wykraczające poza podstawę programową. Statut szkoły nie może rozszerzać definicji oceniania, a zgodnie z ustawowym unormowaniem, osobę uczącą się można oceniać tylko i wyłącznie w zakresie wiedzy i umiejętności określonych w podstawie programowej, bądź programie nauczania. Ponadto, niedopuszczalne jest warunkowanie jakiegokolwiek oceny udziałem w konkursach, zawodach czy olimpiadach.

Przykłady wadliwych zapisów w literalnym brzmieniu:

“stopień celujący otrzymuje uczeń, który samodzielnie i twórczo rozwija własne uzdolnienia, biegle posługuje się zdobytymi wiadomościami w rozwiązywaniu problemów teoretycznych lub praktycznych z programu nauczania danej klasy, proponuje rozwiązania nietypowe, rozwiązuje także zadania wykraczające poza program nauczania danej klasy, osiąga sukcesy w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, zawodach sportowych i innych, kwalifikując się do finałów na szczeblu wojewódzkim lub posiada inne porównywalne osiągnięcia”

“stopień celujący – 6, otrzymuje uczeń, który posiadał wiedzę i umiejętności znacznie wykraczające poza podstawę programową z poszczególnych zajęć edukacyjnych w danej klasie, samodzielnie i twórczo rozwija własne uzdolnienia, posługuje się bogatym, poprawnym słownictwem, osiąga sukcesy w konkursach przedmiotowych, korzysta z wielu dodatkowych źródeł informacji, wykazuje się bardzo aktywną postawą na zajęciach edukacyjnych”

“stopień celujący otrzymuje uczeń, który:

- a) posiadał wiedzę i umiejętności przedmiotu w danej klasie, samodzielnie i twórczo rozwija własne uzdolnienia,*
- b) biegle posługuje się zdobytymi wiadomościami w rozwiązywaniu problemów teoretycznych lub praktycznych z programu nauczania danej klasy, proponuje rozwiązania nietypowe, rozwiązuje także zadania wykraczające poza program nauczania tej klasy,*
- c) osiąga sukcesy w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, zawodach sportowych i innych, kwalifikując się do finałów na szczeblu wojewódzkim / regionalnym /albo krajowym lub posiada inne porównywalne osiągnięcia”*

“Sprawdziany i testy, w których podstawą uzyskania oceny jest zdobycie określonej ilości punktów przelicza się na ocenę nie wyżej niż według następującej skali: 1) stopień celujący 100% + rozwiązanie zadania dodatkowego, 2) stopień bardzo dobry 100% - 91%, 3) stopień dobry 90% - 76%, 4) stopień dostateczny 75% - 51%, 5) stopień dopuszczający 50% - 31%, 6) stopień niedostateczny 30% - 0% (możliwych do uzyskania punktów).”

“1) Stopień celujący otrzymuje uczeń, który:

- a) opanował pełny zakres wiedzy i umiejętności określony programem nauczania przedmiotu w danej klasie wynikającym z realizowanej podstawy programowej,*
- b) biegle posługuje się zdobytymi wiadomościami w rozwiązywaniu problemów teoretycznych i praktycznych z programu nauczania klasy, proponuje rozwiązania nietypowe,*
- c) jest laureatem ostatniego stopnia wojewódzkich konkursów przedmiotowych lub laureatem i finalistą olimpiad przedmiotowych,*
- d) osiąga liczne sukcesy w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, zawodach sportowych i innych, kwalifikując się do finałów na szczeblu rejonowym, wojewódzkim, regionalnym, krajowym lub posiada inne porównywalne osiągnięcia,*
- e) samodzielnie i twórczo rozwija własne uzdolnienia,*

2) *Stopień bardzo dobry otrzymuje uczeń, który:*

- *opanował wiadomości i umiejętności określone programem nauczania przedmiotu w danej klasie,*
- *sprawnie posługuje się zdobytymi wiadomościami, rozwiązuje samodzielnie problemy teoretyczne i praktyczne ujęte programem nauczania, potrafi zastosować posiadaną wiedzę do rozwiązywania zadań i problemów w nowych sytuacjach,*
- *uczestniczy i osiąga sukcesy w konkursach przedmiotowych, turniejach i zawodach,*
- *korzysta z różnych źródeł wiedzy, pracuje systematycznie i terminowo oddaje prace.”*

“1) stopień celujący – oznacza, że osiągnięcia ucznia wyraźnie wykraczają poza wymagania edukacyjne, wynikające z realizowanego przez nauczyciela programu nauczania, 2) stopień bardzo dobry – oznacza, że uczeń całkowicie spełnia wymagania edukacyjne.”

“1) stopień celujący – oznacza, że osiągnięcia ucznia wyraźnie wykraczają poza wymagania edukacyjne, wynikające z realizowanego przez nauczyciela programu nauczania, 2) stopień bardzo dobry – oznacza, że uczeń całkowicie spełnia wymagania edukacyjne”

W taki lub podobny niepoprawny sposób określone kryteria oceny osiągnięć dydaktycznych znajdują się w 42 z 55 przeanalizowanych statutów szkół: S1, S2, S3, S48, S53, S49, S6, S5, S7, S8, S9, S10, S11, S12, S13, S14, S15, S16, S17, S18, S19, S20, S21, S22, S23, S24, S25, S39, S29, S31, S32, S34, S35, S33, S51, S50, S40, S54, S45, S42, S41, S52

A. 2. Ustalanie oceny (śródrocznej, końcoworocznej) na podstawie średniej i/lub średniej ważonej.

Stosowanie średniej arytmetycznej, średniej ważonej i każdej innej średniej przy ustalaniu oceny śródrocznej lub rocznej jest praktyką nieprawidłową i niezgodną z przepisami prawa oświatowego. Wszystkie oceny bieżące są względem siebie równoważne. Przypisywane ocenom różnych wag (znaczenia) w ten sposób, że niektóre (o większej wadze) mają większy wpływ na średnią, to niedopuszczalna praktyka manipulowania skalą. Uczenie się to proces, a ocenianie jest rozpoznawaniem postępów w uczeniu się. Ocenianie powinno brać pod uwagę specyfikę uczenia się i je wspierać.

Potwierdzenie tego stanowiska stanowi §10 “Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych”, zgodnie z którym śródroczna i roczna opisowa ocena klasyfikacyjna z zajęć edukacyjnych uwzględnia poziom i postępy w opanowaniu przez osobę uczącą się wiadomości i umiejętności w stosunku do odpowiednich wymagań i efektów kształcenia dla danego etapu edukacyjnego oraz wskazuje potrzeby rozwojowe i edukacyjne ucznia związane z przewyżnianiem trudności w nauce lub rozwijaniem uzdolnień. **Mowa jest zatem procesie (progresie), a nie uśrednionych wynikach.**

W celu ustalenia oceny śródrocznej lub rocznej nauczyciel powinien ocenić stopień opanowania przez ucznia wiadomości i umiejętności określonych w wymaganiach edukacyjnych opisanych w podstawie programowej i wynikających z niej programów nauczania. Przyjęta w przywołanym Rozporządzeniu sześciostopniowa skala ocen, na co zwraca się uwagę w literaturze przedmiotu, jest skalą porządkową. Dlatego, nie można na niej, z racji rzetelności statystycznej, wykonywać takich operacji jak dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie.[1]

Zgodnie z Art. 44b ust. 3 Ustawy o systemie oświaty “ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do:

a) wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego lub efektów kształcenia określonych w podstawie programowej kształcenia w zawodach oraz wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania;

b) wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania – w przypadku dodatkowych zajęć edukacyjnych.”

Podsumowując średnia/średnia ważona wyciągnięta ze stopni zdobytych przez osobę uczącą się w ciągu roku nie może być wyznacznikiem dla ustalenia oceny końcoworocznej.

Przykłady wadliwych zapisów w literalnym brzmieniu:

“3. Średniej ważonej przyporządkowuje się następująco oceny półroczne i roczne: 1) na ocenę dopuszczającą – co najmniej średnia 1.6; 2) na ocenę dostateczną – co najmniej średnia 2.6; 3) na ocenę dobrą – co najmniej średnia 3.6; 4) na ocenę bardzo dobrą – co najmniej średnia 4.6; 5) na ocenę celującą – co najmniej średnia 5.4;”

[1] M. Jakubowski, A. Pokropek „Badając egzaminy”; CKE

“4. W ocenianiu bieżącym stosuje się wagi ocen w zależności od stopnia trudności zadania i wkładu pracy ucznia: 1) waga 1 – niski stopień trudności uzyskania oceny; 2) waga 2 – średni stopień trudności uzyskania oceny; 3) waga 3 – wysoki stopień trudności uzyskania oceny. Przyjmuje się następujące wagi w zależności od rodzaju pracy wykonanej przez ucznia: 1) waga 1 – praca domowa, aktywność na lekcji, zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń, krótkie ćwiczenie; 2) waga 2 – kartkówka, odpowiedź ustna, dłuższe ćwiczenia lub prace pisemne, praca w grupach, praca dodatkowa i pozalekcyjna; 3) waga 3 – test, sprawdzian, projekt. 5. Nauczyciel może przypisać ocenie inną wagę niż określona w ust. 4 biorąc pod uwagę trudność zadania, wysiłek i wkład pracy ucznia.”

“2. Na podstawie ocen uzyskanych przez ucznia w I okresie nauczyciel wystawia ocenę śródroczną jako średnią ważoną ocen cząstkowych. 3. Podstawą do wystawienia oceny rocznej jest średnia ważona ocen cząstkowych uzyskanych przez ucznia w II okresie oraz oceny za I okres z wagą 6.”

“c) klasyfikacyjna ocena śródroczna i roczna z przedmiotów nauczania wymienionych w ust. 1 wynika z obliczenia średniej ważonej ocen uzyskanych w ciągu I lub II półrocza. d) przy obliczaniu średniej ważonej z zajęć edukacyjnych bierze się pod uwagę wszystkie uzyskane przez ucznia oceny bieżące.”

“2. Średniej ważonej przyporządkowuje się następująco oceny półroczne i roczne:

1) na ocenę dopuszczającą – co najmniej średnia 1.6;

2) na ocenę dostateczną – co najmniej średnia 2.6;

3) na ocenę dobrą – co najmniej średnia 3.6;

4) na ocenę bardzo dobrą – co najmniej średnia 4.6;

5) na ocenę celującą – co najmniej średnia 5.4;

3. O ostatecznej ocenie półrocznej i rocznej z przedmiotu decyduje nauczyciel, biorąc pod uwagę średnią ważoną, indywidualne możliwości ucznia oraz stosunek do przedmiotu (braki, odmowy, ilość nieprzygotowań, uczestnictwo i obecność na zajęciach). 4. Ocenę roczną ustala nauczyciel biorąc także pod uwagę ocenę za pierwsze półrocze.”

Średnią lub średnią ważoną, umocowaną zapisami w statucie, stosuje się w 17 z 55 szkół: S2, S4, S9, S10, S11, S14, S17, S18, S19, S26, S28, S31, S32, S45, S48, S49, S27

A.

3. Inne praktyki naruszające prawo w zakresie szczegółowych warunków i sposobów oceniania.

Szczegółowe warunki i sposób oceniania wewnątrzszkolnego osób uczących się określa art. 98 ust. 1 pkt 8 Ustawy Prawo Oświatowe, art. 44b Ustawy o systemie oświaty (w tym art. 44b ust. 6 i 10 Ustawy o systemie oświaty) oraz niektóre, inne niż art. 44b ust. 10, przepisy rozdziału 3a Ustawy o systemie oświaty.

Zgodnie z intencją Ustawodawcy ocenianie szkolne (oparte na prawidłowo sformułowanych wymaganiach edukacyjnych) ma co do zasady pełnić rolę **SŁUŻEBNĄ** wobec procesu uczenia się, ma **INFORMOWAĆ**, **MOTYWOWAĆ** I **WSPIERAĆ** ten proces.

„NIE SPROWADZAJ ALGORYTMÓW OCENIANIA OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW DO ALGORYTMÓW PUNKTOWANIA - WYGODA OCENIAJĄCEGO PRAWIE NIGDY NIE PROWADZI DO PODNIESIENIA JAKOŚCI OCEN.” [12]

B. NIEMIERKO

Analizując te rozdziały statutów, które dotyczą szczegółowych warunków i sposobów oceniania wewnątrzszkolnego, można odnieść wrażenie, że w szkolnym ocenianiu chodzi przede wszystkim o permanentne sprawdzanie, dyscyplinowanie, akcentowanie i skupianie się na błędach oraz narzucanie obowiązków, z jakich osoby uczące się mają się wywiązywać, a o wiele mniej o docenienie i wsparcie w uczeniu się, motywowanie i informowanie o postępach w zdobywaniu wiedzy i rozwoju (w odniesieniu do podstawy programowej).

Należy wyraźnie podkreślić, że ani celem pomiaru dydaktycznego, ani celem oceniania nie jest wykazywanie niewiedzy i kontrola, a diagnoza i monitorowanie pracy osób uczących się oraz przekazywanie im informacji o osiągnięciach edukacyjnych, pomagających w uczeniu się, poprzez wskazanie, co robią dobrze, co wymaga poprawy oraz jak powinny dalej się uczyć.

Proces oceniania w szkole ma opierać się na szczegółowych warunkach i sposobie oceniania (określonych w statucie szkoły), które definiują dla wszystkich osób uczących się danej szkoły jednolite wymagania edukacyjne i jednolite zasady oceniania w obrębie tej szkoły. Wymagania powinny być formułowane jako opis wiadomości i umiejętności do opanowania przez osobę uczącą się po określonym etapie kształcenia.

[12] B. Niemierko, Jak pomagać (a nie szkodzić) uczniom ocenianiem szkolnym”

Formułowane w statutach wadliwe wymagania, które identyfikujemy, są często nieedukacyjne i nie niezbędne, nie odnoszą się do wiadomości i umiejętności, nie wynikają z podstawy programowej i programu nauczania. Bywa, że dopuszcza się dowolne i różne regulaminowe zasady przyjęte przez danego nauczyciela/nauczycielkę.

Za dr G. Olszowska "Gdy czytam statuty, w moim wypadku bywają to fragmenty poświęcone ocenianiu, zaskakuje mnie detalizowanie zapisów i wyposażanie statutow w praktyki, których nie powinno być. Pojawiają się jakieś skomplikowane algorytmy obliczeniowe ocen. Widać, że autorzy statutu nie znają nawet definicji oceniania lub nie rozumieją jej i nie potrafią stosować. (...) W wielu szkołach po 20 latach nadal nie jest wiadome, że obowiązuje delegacja ustawowa w zakresie oceniania. Widzę, jaką trudność przynosi elementarny język oceniania, w tym czytanie zgodnie z sensem słów, gdyż pojawiają się w statutach terminy nieobecne w aktach prawa powszechnie obowiązującego, nieraz nawet z nimi sprzeczne czy rodem sprzed 1999 r. Widzę, że pojawiają się także praktyki nieuprawnione, np. w zakresie oceniania, wykazujące, że o diagnozie edukacyjnej nadal niewiele wiadomo (...)." [13]

Ustawa o systemie oświaty określa, że osoba ucząca się podlega w szkole ocenianiu w zakresie osiągnięć edukacyjnych i zachowania (art. 44b ust. 1). Niedopuszczalne jest zatem "stawianie" ocen niedostatecznych za brak pracy domowej, zeszytu, podręcznika, czy jakichkolwiek przyborów szkolnych. Niedopuszczalne jest "stawianie" bieżącej oceny niedostatecznej jako konsekwencji "minusów" czy "nieprzygotowań". Żadne minusy, "nieprzygotowania", braki zeszytu, nieoddane prace, nieobecności na sprawdzianie nie mogą sumować się w ocenę niedostateczną albo być traktowane jako ocena niedostateczna, ponieważ nie są to osiągnięcia edukacyjne, czyli na przykład zdobyta wiedza i umiejętności.

Wszelkie próbne egzaminy maturalne i próbne egzaminy ósmoklasisty nie są obowiązkowe dla szkół, osób uczących się i co do zasady nie stanowią elementów oceniania wewnątrzszkolnego. Cytowana regulacja "Oceny z próbnych egzaminów ósmoklasisty wpływają na wyniki klasyfikacji śródrocznej i rocznej" i idąca za nią praktyka szkolna nie ma zatem żadnego umocowania prawnego i jest nielegalna. Próbne egzaminy (dotyczy próbnych matur, testów przyrostu kompetencji, próbnych egzaminów ósmoklasisty, próbnych egzaminów zawodowych) mają cel diagnostyczny i nie są formą sprawdzania postępów realizacji podstawy programowej, z czego wynika, że nie powinny mieć wpływu na ocenę śródroczną i końcoworoczną.

Ważne: Komunikat MEN: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/probny-egzamin-osmoklasisty-informacje-cke>; Próbne egzaminy zewnętrzne a ocenianie bieżące: <https://kuratorium.krakow.pl/probne-egzaminy-zewnetrze-a-ocenianie-biezace/>.

[13] Ł. Korzeniowski (red.) „Statut nieumarły. Wzór statutu z komentarzem”

Ponadto przepisy prawa zobowiązują do ustalania w statucie szkoły warunków i trybu otrzymania ocen wyższych niż przewidywane tylko w odniesieniu do rocznych ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych oraz rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania. W tym zakresie nie dotyczą ocen bieżących i śródrocznych. Nie wskazują, że uczeń może poprawić każdą (lub tylko niedostateczną) ocenę bieżącą lub nie może jej poprawić. Nie wskazują, ile razy uczeń może poprawić daną ocenę bieżącą.

Dodatkowo, biorąc pod uwagę, definicję wewnątrzszkolnego ocenienia, które zgodnie z rozporządzeniem ma na celu:

- (a) informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i jego zachowaniu oraz o postępach w tym zakresie,
- (b) udzielanie uczniowi pomocy w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju,
- (c) motywowanie ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu,
- (d) dostarczenie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach w nauce, zachowaniu oraz specjalnych uzdolnieniach ucznia,
- (e) umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych §3.2) - **nie można formułować zapisów, które ograniczają lub uniemożliwiają osobom uczącym się postępów w nauce lub mogą je hamować poprzez m.in ograniczanie możliwości poprawiania się z danej partii materiału (w praktyce, m.in., z klasówki czy sprawdzianu i każdej innej formy kontroli/diagnozy) tylko ściśle określoną ilość razy w ograniczonym czasie** (na przykład w bardzo krótkim okresie kilku dni). Uczenie się to proces, w którym w czasie i we własnym tempie nabywamy kolejne i rozwijamy oraz doskonalimy określone kompetencje.

Warto zauważyć, że w przywołanym rozporządzeniu wyróżnia się trzy rodzaje oceniania wewnątrzszkolnego: ocenianie bieżące, dokonywane w ciągu roku szkolnego, ocenianie śródroczne – podsumowujące okresowe wyniki osoby uczącej się oraz ocenianie końcoworoczne – podsumowujące wyniki rocznej pracy.

Szkoła ma pełną swobodę w ustalaniu zasad oceniania bieżącego osiągnięć edukacyjnych (włącznie z określeniem skali oceniania, nie ma obowiązku oceniania bieżącego notą wyrażoną cyfrą) pod warunkiem opisanie ich w statucie szkoły.

Ocenianie bieżące powinno jednak być przede wszystkim nakierowane na proces uczenia się, możliwość pozyskiwania przez osobę uczącą się informacji zwrotnej na temat osiągniętych postępów oraz wskazówek dotyczących dalszych kroków. I takie formy oceniania wymagają upowszechniania. Podsumowując, oceny nie mogą być wyrokiem, etykietą czy środkiem wychowawczym. Uczniowie powinni rozumieć oceny jako oszacowanie poziomu osiągnięć, które jest pomocne w samoregulacji ich wysiłku.[14]

Przykłady wadliwych zapisów w literalnym brzmieniu:

“Uczeń lub rodzic może wnioskować o podniesienie przewidywanej oceny z najwyższej trzech zajęć edukacyjnych i wyłącznie o jeden stopień wyżej.”

“Pod pojęciem aktywności na przedmiocie rozumie się: 1) Częste zgłaszanie się i udzielanie prawidłowych odpowiedzi na lekcji, 2) Udział w konkursach przedmiotowych, artystycznych, zawodach sportowych, 3) Wykonywanie dodatkowych zadań, pomocy naukowych, 4) Sukcesy uczniów w szkolnych konkursach, zawodach sportowych. 5) Aktywność ucznia na lekcji nauczyciel może oceniać plusami. Uzyskanie przez ucznia pięciu plusów zapewnia ocenę bardzo dobrą, natomiast uzyskanie siedmiu plusów zapewnia ocenę celującą.”

“2) nauczyciele zaznaczają nieprzygotowanie uczniów do lekcji przy pomocy znaku „np.”, a brak pracy domowej – „bp.”.

a) skrót „bp” używa się również w przypadku, jeżeli była zadana praca domowa, a uczeń jej nie wykonał lub nie potrafi tego udokumentować /np. brak zeszytu, karty pracy/;

b) uczeń ma prawo być nieprzygotowany do zajęć i zapomnieć pracy domowej trzy razy w półroczu z zajęć odbywających się więcej niż trzy godziny w tygodniu, dwa razy w półroczu z zajęć odbywających się dwie lub trzy godziny w tygodniu, z wyjątkiem zapowiedzianych prac kontrolnych, jednak musi to zgłosić nauczycielowi na początku lekcji. Na zajęciach lekcyjnych odbywających się jedną godzinę w tygodniu uczeń może zgłosić jeden raz „bp” i jeden raz „np.” w półroczu;

c) w przypadku zgłoszenia kolejnego nieprzygotowania w półroczu uczeń otrzymuje ocenę niedostateczną.”

“7. Każde następne nieprzygotowanie skutkuje wystawieniem oceny niedostatecznej.”

[14] B. Niemierko, Jak pomagać (a nie szkodzić) uczniom ocenianiem szkolnym”

“Oceny z próbnych egzaminów ósmoklasisty wpływają na wyniki klasyfikacji śródrocznej i rocznej.”

“Ilość dopuszczalnych nieprzygotowań w ciągu jednego semestru: 4 (np. braków prac domowych, zeszytu, ćwiczeniówki, innych nieprzygotowań). Po przekroczeniu tej ilości uczeń otrzymuje oceny niedostateczne za nieprzygotowanie do zajęć. W przypadku nie zgłoszenia (zatajenia) braku zadania domowego, zeszytu przedmiotowego lub ćwiczeniówki uczeń otrzymuje ocenę niedostateczną.”

“9. Pisemne lub manualne prace domowe uczeń jest zobowiązany oddawać w ustalonym terminie. W przypadku nieoddania pracy w terminie nauczyciel może wstawić z niej ocenę niedostateczną.”

“11. Systematyczne uczestnictwo w zajęciach koła muzycznego, a także udział w konkursach muzycznych i akademiach szkolnych ma istotny wpływ na podniesienie oceny semestralnej lub rocznej (o 1 stopień w górę).”

“8. Brak zeszytu, zeszytu ćwiczeń, zadania domowego po wykorzystaniu np. wiąże się z otrzymaniem „minusa”, a później w konsekwencji oceny niedostatecznej.”

“7. Uczeń ma możliwość poprawy oceny uzyskanej ze sprawdzianu (całolekcyjnego) w ciągu dwóch tygodni od daty oddania sprawdzianu przez nauczyciela, na zajęciach dodatkowych z danego przedmiotu. Wybrany sprawdzian poprawia się tylko jeden raz. Podczas obliczania średniej ocen pod uwagę brane są obie oceny (również wtedy, gdy uczeń z poprawy uzyska niższą ocenę niż poprzednia).”

“Zgromadzenie 5 minusów skutkuje wpisaniem oceny niedostatecznej jako oceny częściowej z przedmiotu.”

“W ocenianiu bieżącym dopuszcza się stosowanie znaków „+”, co oznacza uzyskanie oceny wyższej o 0,5 stopnia oraz „-”, co oznacza uzyskanie oceny niższej o 0,25 stopnia od danej oceny. Brak oceny częściowej (z powodu nieobecności ucznia) można zaznaczyć skrótem - nb.”

“b) odmowa pisania kartkówki powoduje wystawienie oceny niedostatecznej”

“Uczeń ma możliwość poprawy oceny uzyskanej ze sprawdzianu (całolekcyjnego) w ciągu dwóch tygodni od daty oddania sprawdzianu przez nauczyciela. Wybrany sprawdzian poprawia się tylko jeden raz. Podczas obliczania średniej ocen pod uwagę brane są obie oceny (również wtedy, gdy uczeń z poprawy uzyska niższą ocenę niż poprzednia).”

“3. Uczeń nie może ubiegać się o ocenę celującą, ponieważ jej uzyskanie regulują oddzielne przepisy (§ 31 Statutu Szkoły).”

“8. Brak zeszytu, zeszytu ćwiczeń, zadania domowego po wykorzystaniu “np.” wiąże się z otrzymaniem „minusa”, a później w konsekwencji oceny niedostatecznej.”

“6. Ocenę celującą za umiejętność śpiewania może otrzymać uczeń, gdy śpiewa solo, natomiast ocenę bardzo dobrą – najwyżej w duecie”

13. W celu rozpoznania poziomu i postępów w opanowaniu przez uczniów wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej i realizowanych w szkole programów nauczania będą przeprowadzane jednolite na określonym poziomie klas badania wyników nauczania i próbne egzaminy ósmoklasisty /zgodnie z procedurą – kl.VIII/;

14. Oceny z próbnych egzaminów ósmoklasisty wpływają na wyniki klasyfikacji śródrocznej i rocznej.

Nieprawidłowości i wadliwe regulacje związane z ocenianiem (inne niż dotyczące kryteriów oceniania) zidentyfikowano w 30 z 55 statutów szkolnych: S1, S2, S4, S6, S9, S10, S11, S12, S14, S15, S16, S19, S20, S50, S32, S39, S22, S31, S24, S25, S26, S27, S28, S34, S35, S36, S33, S48, S49, S55

A. 4. Stanowienie zapisów nieegzekwowalnych, nieprecyzyjnych i niejasnych.

Zamieszczane w statutach szkół regulacje należy formułować w sposób jasny, zrozumiały i precyzyjny. Nie można stosować zwrotów i słów ocennych, wartościujących, opiniujących np. “godny młodego Polaka”, “obowiązujący w szkole strój szkolny”, “nie podważający powagi instytucji”, “średnio trudne do opanowania”, ponieważ są to pojęcia nieostre, można je różnie rozumieć i interpretować, co może prowadzić do rozbieżności w stosowaniu się do takiej regulacji. Zapisy statutu szkoły powinny w sposób bezwzględnie jednoznaczny określać obowiązujące reguły.

Przykłady wadliwych zapisów w literalnym brzmieniu:

“uczeń ma obowiązek identyfikowania się z kulturą europejską”

“wygląd zewnętrzny, godny mienia ucznia”

“1. Uczeń ma obowiązek przestrzegania postanowień zawartych w statucie szkoły i stosownych regulaminach, a w szczególności: 1) zachowania się w każdej sytuacji w sposób godny młodego Polaka”

“b) reagowanie na wszelkie przejawy zła” (kryteria zachowania)

“5. Wygląd ucznia nie powinien budzić zastrzeżeń nauczycieli i innych pracowników szkoły.”

“3) stopień dobry otrzymuje uczeń, który: a) posiada wiadomości i umiejętności średnio trudne do opanowania”

“4) stopień dostateczny otrzymuje uczeń, który: a) posiada taki zasób wiadomości i umiejętności, które są stosunkowo łatwe do opanowania”

“7) zawsze dopasowuje swój wygląd zewnętrzny do miejsca i okoliczności, w których się znajduje”

“17) nosić obowiązujący w szkole strój szkolny”

“7) nosić na co dzień strój niepodważający powagi instytucji, jaką jest szkoła.”

“1.Uczniowie mają obowiązek (...) 4) godnego reprezentowania szkoły na zewnątrz;”

“10) jest wzorem do naśladowania;”

Tego typu regulacje zidentyfikowano w 41 z 55 statutów szkolnych: S50, S48, S49, S1, S2, S5, S7, S8, S9, S10, S11, S12, S14, S15, S16, S17, S19, S20, S21, S23, S24, S25, S26, S27, S28, S29, S30, S31, S32, S34, S45, S54, S35, S36, S33, S55, S39, S43, S42, S41, S52

B. 1. Ingerowanie w wygląd ucznia/uczennicy (określanie zasad wyglądu i warunkowanie określonym wyglądem oceny z zachowania) lub/i różnicowanie stroju osoby uczącej się ze względu na płeć

Zgodnie z art. 100 ust. 6 ustawy Prawo oświatowe statut szkoły określa zasady ubierania się osób uczących się na terenie szkoły. Przepis ten przyznaje szkołom kompetencje jedynie do regulowania zasad ubierania się, a nie szeroko pojętego wyglądu uczniów. Makijaż oraz włosy, paznokcie czy tatuaż nie są elementami ubioru.

Zamieszczane w statutach szkół regulacje prawne należy formułować w sposób jasny, zrozumiały i precyzyjny. Nie powinno się stosować zwrotów i słów ocennych np. "skromny", "schludny", "ekstrawagancki", "odpowiednio spięte", ponieważ są to pojęcia nieostre, można je różnie rozumieć i interpretować, co może prowadzić do rozbieżności w stosowaniu się do takiej regulacji.

Ponadto, niedopuszczalne jest wprowadzanie do statutów zapisów mogących naruszać wolności wyznania i sumienia lub różnicujących sytuację osób uczących się ze względu na płeć.

Jakakolwiek ingerencja szkół w wygląd osób uczących się jest niedozwolona z punktu widzenia Konstytucji RP Art. 30. i Art. 54., Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Art. 9 oraz Konwencji Praw Dziecka Art 12, Art. 13, Art.16, Art. 28, Art.29.

Szczegółowe uzasadnienie:

Opinia prawna Dr hab. Łukasz Gasiński, Apl. adw. Anna Aranowska

https://drive.google.com/file/d/1YZ1tT_Gc98JcH2Vjonw20mbdDweWXcaD/view

Przykłady wadliwych zapisów w literalnym brzmieniu:

"na terenie szkoły obowiązują następujące zasady ubierania się uczniów: a) dbania o schludny wygląd (zakaz m.in. farbowania włosów, malowania paznokci, makijażu, tatuażu oraz zakaz noszenia biżuterii zagrażającej bezpieczeństwu uczniów i innych osób)"

“Podczas lekcji prowadzonych on-line uczeń powinien okazywać szacunek innym uczestnikom spotkania tj.: 1) wyglądać schludnie, czysto.”

“3. W wizerunku ucznia nie aprobuje się: farbowanych włosów, pomalowanych paznokci, makijażu, piercingu.”

“4. Na terenie szkoły obowiązuje uczniów noszenie obuwia zmiennego i schludnego ubioru w stonowanym kolorze (białym, szarym, niebieskim, granatowym, czarnym, brązowym), bez wulgarnych napisów. Niedopuszczalne jest noszenie przez uczniów strojów zbyt krótkich (koszulek, spódnic i spodenek), bluzek przezroczystych i na ramiączkach oraz określających ich przynależność do subkultur młodzieżowych. Zabrania się ozdabiania twarzy kolczykami, makijażem i malowania paznokci oraz farbowania włosów. Nie dopuszcza się noszenia przesadnej ilości biżuterii, w tym długich kolczyków. Włosy długie należy spinać lub związać. Zabrania się noszenia nakryć głowy (czapki, kaptury). 5. Wygląd ucznia nie powinien budzić zastrzeżeń nauczycieli i innych pracowników szkoły.”

“9. Na terenie szkoły obowiązują następujące zasady dotyczące uczniów: 1) dbania o schludny wygląd, w tym zakaz noszenia włosów w kolorze innym niż naturalny, zakaz noszenia nakryć głowy oraz biżuterii zagrażającej bezpieczeństwu uczniów i innych osób, a także zakaz malowania się.”

“7) zawsze dopasowuje swój wygląd zewnętrzny do miejsca i okoliczności, w których się znajduje; 9) jego wygląd nie budzi zastrzeżeń;”

“9) Zabronione jest demonstrowanie przez uczniów postawy agresywnej i widocznych oznak sympatii oraz przynależności do subkultur młodzieżowych.”

“Uczeń ma obowiązek (...) 18) Dbania o schludny wygląd. Uczniowie zobowiązani są do noszenia odpowiedniego stroju na co dzień. Strój ten powinien być czysty, schludny, skromny, estetyczny, nie wyzywający, stonowany kolorystycznie, nie wzbudzający negatywnych emocji, bez ekstrawaganckich dodatków.”

“9. 5-10 pkt. niestosowny makijaż, fryzura, biżuteria, strój odbiegający od ogólnie przyjętych norm (raz w półroczu, wpisuje wychowawca).”

“11) wygląd ucznia:

a) włosy: fryzury uczniów muszą odpowiadać zasadom higieny: czyste, uczesane, niefarbowane, odpowiednio spięte, aby nie przeszkadzały w pisaniu i czytaniu, zabrania się noszenia ekstrawaganckich fryzur,

b) ozdoby: w szkole uczniowie nie noszą biżuterii – dopuszczalny jest łańcuszek lub medalik, a w przypadku dziewcząt małe kolczyki w uszach, dziewczęta nie malują paznokci i nie stosują makijażu,”

“skromne zachowanie i wygląd (brak makijażu, farbowania włosów, malowania paznokci, tatuażu)”

Nieprawidłowe zapisy ingerujące w wygląd i ubiór osób uczniowskich znajdują się w 31 z 55 przeanalizowanych statutów szkół: S41, S42, S43, S52, S36, S37, S38, S1, S5, S2, S7, S8, S9, S11, S13, S15, S17, S18, S20, S35, S49, S19, S21, S26, S22, S39, S55, S28, S29, S32, S31

B. 2. Zamieszczanie przepisów uprawniających szkołę do pozbawiania osób uczących się określonych przedmiotów (np. telefon)

Zgodnie z art. 64 ust. 3 Konstytucji RP, „Własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności”. Żadna ustawa nie daje szkole uprawnienia do pozbawiania osób uczących się jakichkolwiek przedmiotów.

Art. 99 pkt 4 p.o. również nie jest taką podstawą prawną. Przepis ten daje podstawę do określania obowiązków osób uczących się w zakresie przestrzegania warunków wnoszenia i korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych na terenie szkoły. **Nie zawiera jednak kompetencji do wprowadzenia możliwości pozbawiania osób uczących się ich własności.** Jeżeli osoba ucząca się nie stosuje się do ustalonych warunków wnoszenia i korzystania z telefonów komórkowych innych urządzeń elektronicznych (np. poprzez korzystanie z telefonu lub odtwarzacza MP3 podczas lekcji), szkoła może zastosować kary przewidziane w statucie szkoły. Pozbawienie posiadania (nawet chwilowe) jest niedopuszczalne, a w przypadku ewentualnego bezprawnego zarekwirowania telefonu/urządzenia elektronicznego przez szkołę, odbiór zawsze przysługuje właścicielowi, to jest osobie uczącej się.

Przykłady wadliwych zapisów w literalnym brzmieniu:

“3) naruszenie przez ucznia zasad używania telefonów komórkowych na terenie szkoły, w czasie zajęć lekcyjnych powoduje zabranie telefonu do „depozytu”. Telefon wydaje dyrektor szkoły lub pracownik sekretariatu po zakończonych zajęciach.”

“8) w przypadku nieprzestrzegania zasad określonych w punkcie 4 ppkt 5,6,7 urządzenie może zostać zabrane i przekazane rodzicom (prawnym opiekunom);”

“d) w przypadku złamania przez ucznia zakazu, o którym mowa powyżej, uczeń jest zobowiązany przekazać telefon komórkowy, aparat fotograficzny, MP3 lub inne urządzenie nagrywające, nauczycielowi – odbiór tych urządzeń jest możliwy wyłącznie przez rodziców lub prawnych opiekunów ucznia.”

“16. Zakaz używania w czasie zajęć lekcyjnych telefonów komórkowych, dyktafonów, odtwarzaczy MP3 i innych urządzeń nawet w formie kalkulatora z możliwością odebrania ich do depozytu przez osobę prowadzącą zajęcia.”

“W przypadku nie zastosowania się ucznia do tego wymogu, nauczyciel ma prawo zabrać telefon w depozyt i przekazać go uczniowi lub rodzicom po lekcjach; uczeń otrzymuje pisemną uwagę do dziennika;”

“i) naruszenie przez ucznia zasad korzystania z telefonów komórkowych na terenie szkoły może skutkować zabraniem telefonu i zdeponowaniem go w szafie pancерnej w sekretariacie szkoły oraz poinformowaniem rodziców. Telefon wydaje rodzicowi Dyrektor szkoły lub pracownik sekretariatu.”

“w przeciwnym wypadku telefony będą odbierane, zabezpieczane w sejfie i oddawane rodzicom, którzy są informowani o zdarzeniu przez nauczyciela, który odebrał telefon.”

Nieprawidłowe zapisy tego typu znajdują się w 16 z 55 przeanalizowanych statutów szkół: S2, S6, S9, S11, S15, S16, S17, S18, S19, S20, S21, S22, S24, S31, S43, S49

C. 1. Zamieszczanie przepisów, które są powieleniem regulacji zawartych w aktach wyższego rzędu.

Za G. Olszowska “W statutach dochodzi nie tylko do łamania podstawowych zasad techniki prawodawczej, m. in. regularnie narusza się zasadę, że w akcie niższego rzędu nie powinno się cytować aktów wyższego rzędu. Wymusza się poleceniami na szkołach wpisywanie fragmentów aktów wyższego rzędu, bo jakoby użytkownicy statutu: uczniowie, rodzice, nauczyciele nie są w stanie zrozumieć statutowych postanowień bez owych cytatów.” [15]

I dalej za Łukaszem Korzeniowskim: “Statut szkoły nie może regulować materii unormowanej w aktach prawa powszechnie obowiązującego, prowadzić to będzie bowiem do niezgodności z prawem przepisów statutu, a co jest zabronione. Trzeba zaznaczyć, że niezgodność tak wprowadzanych regulacji do statutu (tj. kopiowanych z innych aktów normatywnych o randze prawa powszechnie obowiązującego) wynikać będzie z wkroczenia przez statut w materię zastrzeżoną dla prawa powszechnie obowiązującego oraz przez pośrednią modyfikację tych norm ustawowych wskutek umieszczenia ich w nieswoistym dla nich kontekście aktu prawa wewnętrznego (co wpłynie bezspornie na ich wykładnię). Szczególnie jest to widoczne, gdy w statucie zamieszczony zostanie tylko pewien wycinek regulacji z prawa powszechnie obowiązującego – z istoty rzeczy prowadzić będzie to do błędnego stosowania owych regulacji, mimo że ich brzmienie (zarówno w statucie, jak i w akcie prawa powszechnie obowiązującego) będzie takie samo. Kwalifikowaną formą omawianego tu naruszenia jest częściowe tylko skopiowanie do statutu szkoły regulacji z prawa powszechnie obowiązującego i dodatkowe jej zmodyfikowanie – w takich sytuacjach mamy do czynienia z rażącym naruszeniem prawa.” [16]

Przykłady wadliwych zapisów w literalnym brzmieniu:

“1. Uczeń może nie być klasyfikowany z jednego, kilku lub wszystkich zajęć edukacyjnych, jeżeli brak jest podstaw do ustalenia śródrocznej lub rocznej oceny klasyfikacyjnej z powodu nieobecności ucznia na zajęciach edukacyjnych przekraczającej połowę czasu przeznaczanego na te zajęcia w szkolnym planie nauczania. 2. Uczeń nieklasyfikowany z powodu usprawiedliwionej nieobecności

[15] Ł. Korzeniowski (red.) „Statut nieumarły. Wzór statutu z komentarzem”

[16] tamże;

może zdawać egzamin klasyfikacyjny. 3. Uczeń nieklasyfikowany z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności może zdawać egzamin klasyfikacyjny za zgodą rady pedagogicznej.”

“1. W szkole działa samorząd uczniowski.

2. Samorząd tworzą wszyscy uczniowie szkoły.

3. Zasady wybierania i działania organów samorządu określa regulamin uchwalany przez ogół uczniów w głosowaniu równym, tajnym i powszechnym. Organy samorządu są jedynymi reprezentantami ogółu uczniów.

4. Regulamin samorządu nie może być sprzeczny ze statutem szkoły.

5. Samorząd może przedstawiać radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak:

1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treściami, celami i stawianymi wymaganiami, 2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu, 3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań, 4) prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej, 5) prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi, w porozumieniu z dyrektorem, 6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego funkcję opiekuna samorządu.

6. Samorząd w porozumieniu z dyrektorem szkoły może podejmować działania z zakresu wolontariatu.”

“5. Do kompetencji stanowiących rady pedagogicznej należy:

1) zatwierdzanie planów pracy szkoły po zaopiniowaniu przez radę szkoły;

2) podejmowanie uchwał w sprawie wyników klasyfikacji i promocji uczniów;

3) podejmowanie uchwał w sprawie eksperymentów pedagogicznych w szkole, po zaopiniowaniu ich projektów przez radę szkoły oraz radę rodziców;

4) ustalanie organizacji doskonalenia zawodowego nauczycieli szkoły;

5) podejmowanie uchwał w sprawach skreślenia z listy uczniów;

6) ustalenie sposobu wykorzystania wyników nadzoru pedagogicznego, w tym sprawowanego nad szkołą przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny, w celu doskonalenia pracy szkoły;”

Powyższy typ regulacji zidentyfikowano w 47 z 55 analizowanych szkolnych statucach: S43, S53, S48, S50, S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S10, S11, S12, S13, S14, S15, S16, S17, S18, S19, S20, S21, S22, S23, S24, S25, S26, S27, S28, S29, S30, S55, S49, S50, S31, S34, S35, S39, S36, S45, S33, S42, S41, S52

PRZYKŁADY REGULACJI NIEZGODNYCH - PODSUMOWANIE

Wykazany powyżej zbiór zawierający przykłady niektórych wadliwie i niezgodnie z prawem sformułowanych regulacji nie wyczerpuje tematu. Inne występujące naruszenia dotyczą m.in. kwestii związanych z udostępnianiem prac pisemnych osób uczących się (np. zakaz ich kopiowania); posługiwaniem się nieaktualnym terminem „ocena cząstkowa” (w prawie oświatowym nie funkcjonuje już „ocenianie cząstkowe”, zastąpione „ocenianiem bieżącym”; co jest bardzo istotne – z cząstek można wyciągać średnią, z ocen bieżących – nie); odwoływanie się do regulacji zawartych w oddzielnych regulaminach odnośnie spraw, które powinny być zawarte w statucie; przymus posiadania i włączania kamerki w warunkach nauczania zdalnego; nakładanie na osobę uczniowską obowiązku prac społecznych i/lub obowiązku pracy na rzecz szkoły jako kary w katalogu przewidywanych nagród i kar.

Wychodzimy z założenia, że statut szkoły jest najważniejszym dokumentem obowiązującym całą społeczność szkolną. Jeżeli jest dokumentem wadliwym, nie zabezpiecza i nie gwarantuje praw człowieka, praw dziecka i praw uczniowskich. Jeżeli jest zbiorem regulacji, których nadrzędnym celem jest nadmierna kontrola, przymus i karanie oraz narzucenie (niestety często niezgodnych z prawem - co wykazano) obowiązków i zasad, których dzieci i młodzież mają bezdyskusyjnie przestrzegać, organizuje szkołę jako przestrzeń codziennej, symbolicznej, strukturalnej i psychicznej przemocy, która nie sprzyja rozwojowi, niszczy autonomię i krzywdzi.

Warto tutaj zwrócić uwagę na fakt, że statut szkoły nigdy prawdopodobnie nie będzie dokumentem skończonym i zamkniętym. Świat zmienia się na bieżąco i na naszych oczach, zmienia się zatem szkolna rzeczywistość oraz ludzka świadomość. Nie można zatem żyć w przeświadczeniu, że dokument skonstruowany 20, 5 czy 3 lata temu, będzie aktualny także dzisiaj. Potrzebna jest stała obserwacja i bieżące dokonywanie zmian statutowych regulacji, przede wszystkim zgodnie z prawem, ale także z oczekiwaniami i rosnącą świadomością społeczną.

6. SZKOLNA RZECZYWISTOŚĆ W OPINII DZIECI I MŁODZIEŻY

Nie ulega wątpliwości, że statut szkoły w znacznym i znamienym stopniu wyznacza standardy organizacyjne i jakościowe danej szkoły. Jest dokumentem, który buduje jej klimat i atmosferę. Może kształtować miejsce wspierające i przyjazne, w którym stawia się na relacje, zaufanie i autonomię. Istnieje jednak realne zagrożenie, że - jeśli staje się źródłem ograniczeń wolności i praw uczniowskich oraz dokumentem legitymizującym nieprawidłowości - przestrzeganie zapisanych w nim regulacji prawnych może tworzyć środowisko, w którym dominuje presja, strach, poczucie niemocy, przemocy, czy niesprawiedliwości, co zdecydowanie i negatywnie wpływa na dobrostan psychiczny zarówno osób uczących się, jak i uczących. Należy bowiem podkreślić, że także nauczyciele często nie zgadzają się na zapisy statutowe (np. określanie ilości wystawianych stopni), ale - aby uniknąć przykrych konsekwencji, czy "wezwań na dywanik" - postępują zgodnie z zapisami statutowymi szkół, w których pracują. Co ciekawe - wydaje się, że dość łatwo przychodzi im zmiana postępowania, wprowadzenia odmiennych zasad w przypadku pracy w różnych placówkach równocześnie lub zmiany miejsca pracy.

Wróćmy jednak do społeczności uczniowskiej.

Po pierwsze, wyniki naszych badań ankietowych zebrane w publikacji "Młodzi o szkole" (załącznik nr 1) potwierdzają to, na co (w związku z codzienną organizacją procesów uczenia się i wychowania w szkołach) wskazują nurty nowoczesnej pedagogiki, psychologii oraz neurobiologii (zwłaszcza w kontekście bezwzględnej zasadności, czy też obligatoryjnego i nieodzownego oraz powszechnego wymogu stosowania osiągnięć tych nauk w praktyce uczenia się i nauczania szkolnego przez nauczycieli i nauczycielki).

Wyniki tych badań jednoznacznie pokrywają się też z tym, o czym od dawna sygnalizują oddolne ruchy skupione wokół działań na rzecz obrony praw uczniowskich - że prawa te nie zawsze są w szkołach przestrzegane (między innymi dlatego, że relatywnie często i w różnych obszarach, nie gwarantują ich statuty szkół).

Ponieważ badanie skupione było wokół czterech głównych obszarów, dotyczących stosunku młodych osób do szkoły (relacje rówieśnicze i przemoc, wsparcie, system oceniania, prawa osób uczących się), jego wyniki poszerzają i uzupełniają omawianą tutaj problematykę dotyczącą praworządności w szkołach.

Na tej podstawie, już w tej chwili rekomendujemy niezwłoczne interwencje w następujących obszarach:

1. Wsparcie osób uczących się przeciążonych nadmiarem obowiązków szkolnych i zadbanie o ich psychiczny dobrostan.
2. Powoływanie społecznych rad ds. przestrzegania praw osób uczących się lub/i niezależnego rzecznika praw osób uczących się (jako instytucji).
3. Opracowania kampanii społecznej oraz działanie na rzecz praworządności w szkołach oraz poprawy systemowych rozwiązań w obszarze przeciwdziałania przemocy i interwencji w przypadku indywidualnych problemów osób uczących się (związanych zarówno z ich prawami uczniowskimi jak i obywatelskimi).

Działalność naszego Stowarzyszenia skupia się m.in wokół wsparcia, edukacji oraz interweniowania w sprawach, które dotyczą młodych ludzi oraz promowania postawy niezgody na przemoc, naruszenia i wszystko, co sprawia, że młodzi ludzie wycofują się z życia społecznego. Stąd zachęcamy do zapoznania się ze szczegółowymi wynikami naszych dotychczasowych badań (ich pogłębienia i weryfikacji) oraz współpracy w celu poprawy jakości życia młodych ludzi (w tym działań na rzecz szeroko pojętych zmian w edukacji).

„REWOLUCJE NIE CZEKAJĄ NA USTAWY. WYŁANIAJĄ SIĘ Z DZIAŁAŃ LUDZI, OD DOŁU.”

K.ROBINSON

7. REKOMENDACJE I WNIOSKI

Polska szkoła przechodziła i przechodzi w ostatnich latach nieustającą przemianę. Dotyczy to zarówno jej systemowej organizacji, jak i życia codziennego. Pytanie, które należy zadać brzmi - czy wszystkie te zmiany, przemiany i próby reform tak naprawdę cokolwiek zmieniają? Czy osoby uczące się są zmotywowane do rozwijania swoich pasji i zainteresowań? Czy traktują życie szkolne jako rzecz interesującą i wspierającą, czy raczej tylko przykrą konieczność?

Zwróćmy uwagę, że problem praw uczniowskich pojawia się najczęściej tylko w trzech momentach:

- kiedy dochodzi do sporu,
- kiedy pojawia się skarga, interwencja, którą uzna się za istotną (osobne pytanie - kto uznaje, kiedy i dlaczego?),
- jako temat godzin wychowawczych, czy warsztatów.

A przecież prawa uczniowskie, dokładnie tak samo, jak prawa człowieka i prawa obywatelskie stanowią fundament dobrze funkcjonującego społeczeństwa. Oczywiście, jeśli leży nam na sercu społeczeństwo obywatelskie, społeczeństwo o wysokim i pogłębionym poziomie demokratyzacji, a nie oparte na choćby miękkim, ale jednak autorytaryzmie.

ZAŁOŻENIEM SZKOŁY NIE JEST RYGORYSTYCZNY NADZÓR ZWIĄZANY Z PRZESTRZEGANIEM PROCEDUR, CZY WERYFIKACJĄ ZDOBYTEJ WIEDZY, A DĄŻENIE DO BUDOWANIA ŚWIADOMEJ, DEMOKRATYCZNEJ I WSPÓŁPRACUJĄCEJ ZE SOBĄ SPOŁECZNOŚCI.

Dlatego też niezwykle istotnym jest, aby po pierwsze pogłębiać świadomość nie tylko uczniowską, ale także nauczycieli poprzez przeprowadzanie szkoleń i treningów, zwracających uwagę na prawa uczniowskie oraz rozwijających umiejętności o nich rozmawiania, edukowania i przede wszystkim przestrzegania (zawsze i na co dzień).

Po drugie zaś należy pamiętać, że prawa osoby uczącej się/człowieka/obywatela nie są „odświętne” i nie mogą być tylko tematem akademii z okazji Dnia Dziecka, czy „gazetek ściennych” pojawiających się rokrocznie w klasach w okolicach 11 listopada i 3 maja. Chodzi przecież o to, żeby stały się one niezbywalną i codzienną praktyką. Nie można jednego dnia omawiać Konwencji Praw Dziecka, tylko po to, żeby w dzień powszedni ignorować jej zapisy. Nie możemy swoją postawą uczyć dzieci i młodzieży, że prawo sobie, a życie sobie. Nie chcemy tworzyć społeczeństwa, żyjącego ze świadomością i w poczuciu, że pewne zapisy można „naginać”, a najważniejsze jest prawo silniejszego.

Istotnym (jeśli nie najistotniejszym) elementem jest współpraca niemal na każdej płaszczyźnie i wspólne wielośrodowiskowe (samorząd, szkoły, organizacje społeczne, lokalna społeczność) działania.

Podsumowując,

REKOMENDUJEMY:

01. Przeprowadzenie w każdej szkole w możliwie jak najszerszym gronie (nauczyciele, osoby uczące się, opiekunowie prawni, organizacje pozarządowe) **konsultacji i audytu dotyczących statutu szkoły i bezzwłoczne dostosowanie regulacji, które zawiera do obowiązującego prawa.** Miejmy na uwadze, że regulacje prawne statutu w znacznym stopniu przekładają się na klimat i wyznaczają standardy i jakości szkolnych relacji (przymus, władza, brak zaufania, nadmierna kontrola, rygor czy współpraca, poczucie wspólnoty i przyjazna przestrzeń rozwoju i edukacji w poczuciu godności i poszanowania praw). Konsultacje powinny objąć całą społeczność szkolną i odbywać się cyklicznie, co uchroni przed stagnacją.

02. Powoływanie niezależnych (np. przy samorządach) Rzeczników Praw Ucznia jako instytucji zespołu eksperckiego, w kompetencjach której znalazłyby się mediacje, rozwiązywanie sporów i konfliktów. Sugerowany skład to przedstawiciele nauczycieli/nauczycielek, społeczności uczniowskiej i opiekunów prawnych oraz niezależni eksperci w tej dziedzinie, mediator/mediatorka, prawnik/prawniczka.

03. Kształtowanie lokalnych polityk oświatowych adekwatnie do zdiagnozowanych potrzeb społeczności lokalnej w oparciu o szeroko pojętą współpracę z organizacjami pozarządowymi i obywatelskimi, fundacjami, stowarzyszeniami, wolontariuszami, autorytetami, podmiotami, które na co dzień zajmują się tą problematyką. Nie może tutaj być miejsca na swego rodzaju „pseudowstyd”, wynikający z trzymania się pradawnych zasad „prania brudów we własnym domu” lub „zamiatania ich pod dywan”. Dzięki takiej współpracy możliwe będzie uzyskanie obiektywnego spojrzenia i niezależny ogląd sytuacji oraz wskazanie, jak dany problem (jednostkowo, a jeszcze lepiej kompleksowo) można rozwiązać. Mówiąc jeszcze prościej – jest istotnym, aby przestać na tym polu, traktować się jak wrogów, a współpracować i nawzajem się od siebie uczyć.

04. Całkowite odejście od niewydolnych, opresyjnych, przemocowych, “pruskich” wzorów. Całkowite i natychmiastowe odstępnie od modelu szkoły, który powstał na początku XIX wieku, w państwie o ustroju absolutnym. Tradycyjna, hierarchiczna szkoła, nastawiona na wyniki, rankingi, dyplomy i egzaminy nie sprzyja zdobywaniu wiedzy ani rozwojowi, permanentne ocenianie oraz narzucanie aktywności rywalizacyjnych niszczą radość i motywację do uczenia się. Alarmująco narastają kryzysy psychologiczne dzieci i młodzieży, spada dobrostan nauczycieli i nauczycielek, który również przekłada się na spadek dobrostanu osób uczących się.

05

Budowanie kultury nowoczesnej, współczesnej szkoły w oparciu o aktualne osiągnięcia nauki (neurobiologia) i wiedzę (m.in o tym jak uczy się mózg) oraz demokratyczne standardy:

A. Powszechne zastąpienie praktyki oceniania i codziennej kontroli (w której ocena/stopień wyrażone cyfrą są instrumentami kary lub nagrody oraz atrybutem władzy, a ich zadaniem jest zaprowadzenie posłuszeństwa i zmuszanie do wykonywania określonych poleceń, co nie realizuje definicji i celów oceniania zawartych w przepisach prawa oświatowego), praktyką doceniania (stosowanie oceny kształtującej, motywującej, obiektywnej wspierającej informacji zwrotnej, praca z błędem, uczenie się na błędach, “przyłapywanie” osób uczących się na tym, co umieją, samoocena, zauważanie każdego sukcesu i wysiłku wkładanego w proces uczenia się).

Ważne: prawo zobowiązuje do wystawienia tylko jednej oceny wyrażonej stopniem/cyfrą od 1 do 6 w ciągu roku szkolnego (tej na świadectwie).

B. Stosowanie w codziennej praktyce szkolnej tzw. “diagnozy w procesie” i metody obserwacji jako pełnoprawnej metody diagnostycznej i badawczej (zamiast tradycyjnych kartkówek, odpytywania, sprawdzianów i testów - takie konstruowanie i projektowanie zadań, które są prawdziwymi ćwiczeniami, pozwalają na rozwój, a jednocześnie pełnią funkcję narzędzi pomiaru dydaktycznego).

C. Zmianę punktowych systemów oceniania zachowania na systemy oparte o indywidualne plany rozwoju, samoocenę i rówieśnicze informacje zwrotne.

D. Tworzenie bezpiecznej atmosfery wzajemnego zaufania i uczenia się od siebie nawzajem, opartej na autentycznych relacjach, partnerstwie i współpracy (uczymy się tylko od tych, których lubimy i szanujemy i którzy lubią i szanują nas, a pozytywne relacje w szkole są podstawą, która gwarantuje sukces zarówno w wychowaniu, jak i na płaszczyźnie wyzwań edukacyjnych).

E. Faktyczne (nie iluzoryczne) realizowanie w celach i programach edukacyjnych zasadniczych wartości demokracji jako zadania edukacyjnego polskiej oświaty, w tym poprzez: uznanie i szanowanie podmiotowości, godności oraz suwerenności dziecka – osoby uczącej się i jej prawa do decydowania o rzeczywistości, w której żyje (szkoły i edukacji).

F. Pełnoprawne włączanie dzieci i młodzieży w procesy decyzyjne kreujące rzeczywistość edukacyjną danej szkoły, powszechne uznanie przez wszystkich przedstawicieli środowisk szkolnych, iż prawa osoby uczącej się do godności i szacunku mają charakter bezwzględny, niezależny od warunków kształcenia, czy cech tej osoby, rozwijanie autentycznego, głębokiego partnerstwa pomiędzy uczniami, a nauczycielami, budowanie takiej kultury szkoły, w której wszystkie strony mają wpływ na charakter edukacji i sposób jej realizacji, w której na co dzień obowiązuje dialog wychowawczy, w której dostrzega się korzystne efekty uznania i szacunku wobec ucznia oraz jego opinii i jego współdecydowania, w której dostrzega się, iż młodzi ludzie w ten sposób uczą się wspólnego podejmowania decyzji, poszanowania wolności i równości. [17]

[17]E. Jarosz "O potrzebie demokratyzowania polskiej szkoły. Czas na krok następny - podmiotowość i współudział dzieci w edukacji" [w:] "Studia edukacyjne" nr 29/2013

W szkole wszystko się zaczyna.

Szkoła jest, nie tylko w naszej opinii, pierwszym doświadczeniem państwa. To tutaj rozwijają się i kształtują (lub nie) postawy obywatelskie, to tutaj poznajemy reguły życia społecznego zgodne z zasadami demokracji i rządami prawa (lub je lekceważące i naruszające), wreszcie to tutaj uczymy się partycypacji albo nasiąkamy przeświadczeniem, że na nic nie mamy wpływu.

Wierzmy, że poczucie współodpowiedzialności za własną edukację oraz za szkołę jako miejsce, przestrzeń i wspólnotę, to późniejsze poczucie współodpowiedzialności za kształt państwa, w którym funkcjonujemy w różnych rolach.

8. PODSUMOWANIE

Naiwnym byłoby stwierdzenie, że doprowadzenie do sytuacji, w której wszystkie statuty będą zgodne z prawem doprowadzi do zupełnego i definitywnego rozwiązania wszystkich szkolnych problemów i całkowicie zniweluje nadużycia. Wciąż będą pojawiać się sytuacje "statut/prawo sobie, a życie sobie".

Jeśli jednak opisywany dokument nie będzie budził zastrzeżeń na polu naruszania regulacji prawnych, każdy członek/członkini szkolnej społeczności, będzie mógł się do niego odwołać, aby dochodzić swoich praw oraz domagać się równego i zgodnego z prawem traktowania. Rzec dotyczy zarówno nauczycieli, osób uczących się, jak i opiekunów prawnych.

Podajmy kilka przykładów:

1. Nauczyciel ze szkoły X, w której pojawia się regulacja (w taki lub podobny sposób sformułowane regulacje identyfikowaliśmy w analizowanych statutach), że “minimalna liczba bieżących ocen uzyskanych przez ucznia w każdym półroczu zajęć edukacyjnych powinna być zgodna z następującym wzorem: tygodniowa liczba godzin danych zajęć edukacyjnych pomnożona przez dwa + dwa”, przy założeniu, że ma 5 godzin przedmiotu w tygodniu, uczy w czterech klasach, w której jest po 25 osób - musi wystawić w ciągu roku szkolnego około 2400 ocen. Doprowadza to do sytuacji, w których większą część swojej pracy poświęca ocenianiu, a nie uczeniu i budowaniu relacji. Jest to dla niego zarówno bardzo obciążające, jak i frustrujące, gdyż jest z tego rozliczany.

Pojawiają się wcale nieodosobnione głosy nauczycielek i nauczycieli, że najbardziej w swojej pracy nie lubią stawiania ocen i gdyby nie musieli tego robić z obawy przed odgórnymi konsekwencjami, jeśli nie całościowo, to na pewno częściowo by się z tego wycofali.

Podobnie ma się sprawa w kontekście oceniania zachowania, co łatwo wykazać na przykładzie próby oceniania ubioru/wyglądu. Eliminując choćby taki zapis (oraz różnego rodzaju punktacje) zdejmuje się z niego odium subiektywnego oceniania ich estetyki, czy wszystkich subiektywnych kryteriów, o których była mowa wcześniej.

Przewidywanym efektem będzie zniwelowanie swego rodzaju konfliktu sumienia i interesów, pojawiającego się u nauczyciela/nauczycielki, który/a musi postępować zgodnie ze statutem danej placówki, a ma przecucie, że coś w nim nie funkcjonuje tak, jak być powinno.

2. Organy nadzorujące zyskałyby pewność, że wszystkie zapisy są zgodne z obowiązującym prawem i w razie jakichkolwiek skarg, czy kontroli, nie będą konieczne oddzielne interpretacje, czy rodzące się na tym polu konflikty. Kiedy Stowarzyszenie dO!PAmina Lab wysłało do kuratoriów zapytania o jak najdokładniejsze określenie, czy dany zapis jest zgodny z prawem, w większości przypadków, otrzymaliśmy odpowiedź, którą można streścić - “kuratorium nie zajmuje się interpretacją prawa”. Jest to o tyle trudne do zrozumienia, że w przypadku kontroli placówki, sprawdza się właśnie zachowanie procedur, prowadzenie dokumentacji, czy wreszcie rozpatruje się wszelkiego rodzaju skargi.

-
3. Podobnie rzecz ma się z organami prowadzącymi, które często podkreślają, że nie mają wpływu oraz nie ponoszą odpowiedzialności za prawo wewnątrzszkolne. Przeczy temu choćby wyrok sądu w Kaliszu z maja 2022 roku, wg którego władze miejskie zostały zobowiązane do wypłaty odszkodowania pokrzywdzonej uczennicy, a wiceprezydent miasta przyznał, że “w statucie szkolnym był zły zapis dotyczący opieki podczas przerw czy lekcji” i zapowiedział sprawdzenie statutów wszystkich podległych samorządowi szkół.
 4. Podczas pierwszego spotkania z opiekunami prawnymi dyrekcja szkoły i wychowawcy klas zaznajamiają ich z najważniejszymi szkolnymi dokumentami, w tym przede wszystkim ze statutem, a ci podpisują odpowiednie oświadczenia. Należy zwrócić uwagę, że są to ludzie z różnych środowisk i przyjąć założenie, że niewielki ich odsetek zna się na prawie oświatowym. Siłą rzeczy trudno jest im więc dyskutować z konkretnymi zapisami, więc “biorą je na wiarę”. Są ufni wobec instytucji, która równocześnie narzuca im swój punkt widzenia.

Nie padają tu bowiem pytania, czy któreś zapisy należałoby zmienić, uaktualnić, nie padają pytania o to, jakie są opiekunów prawnych, czy osób uczących się potrzeby. Mamy do czynienia z informacją oraz wymogiem, że należy się na to zgodzić, a ewentualne uwagi zgłaszać w ciągu roku szkolnego.

Kiedy w późniejszym czasie dochodzi do sytuacji spornej/konfliktowej trudno jest opiekunowi prawnemu odwołać się do prawa oświatowego, bo przecież zapoznał się ze statutem i zaakceptował jego regulacje prawne (nawet jeśli prawo naruszały). Mówiąc jeszcze inaczej - obywatel powinien mieć zaufanie do instytucji państwowych i nie powinien obawiać się, że instytucje te funkcjonują w oparciu o regulacje budzące jakiegokolwiek wątpliwości natury prawnej.

Przykłady te można mnożyć i odnosić do wielu innych codziennych szkolnych sytuacji, natomiast konkluzja jest następująca: **aby szkoła (również ta systemowa, publiczna, rejonowa) mogła być miejscem przyjaznym i rozwojowym, potrzebuje w pierwszej kolejności mocnego fundamentu - statutu zgodnego z prawem.** Niestety temat praw uczniowskich wydaje się być konsekwentnie marginalizowany. I niestety, największe konsekwencje takiego stanu rzeczy ponoszą osoby uczące się, dzieci i młodzież.

Za Ł. Korzeniowskim: "Konstytucja, konstytucja!" - tym razem ten okrzyk może rozleć się w szkołach, jeśli dorośli z uczniami pochylą się nad szkolnymi konstytucjami, czyli statutami. To dobry moment, żeby zobaczyć, jak wyglądają, by z początkiem nowego roku być przygotowanym do ich zmiany. Przecież nauczyciele i dyrektorzy już wiedzą, jak to jest, gdy łamane są ich prawa. Pora, żeby zrozumieli, że prawa uczniów to nie fanaberia." [18]

Za M. Żylińską „(...) przemocowe wzorce zachowań są głęboko zapisane w naszej kulturze i co za tym idzie, w sieciach neuronalnych naszych mózgów. Dlatego tak trudno je zmienić. Wychowanie do równości i demokracji to ambitny cel, a przekonanie naszego społeczeństwa, że dzieci to ludzie i należy traktować je tak, jak wszystkich ludzi, zajmie nam jeszcze wiele dziesięcioleci. Bo przecież ludzi bić nie wolno, ale dzieci można. Inaczej nie wyrosną na porządnym ludzi – ilu z nas tak jeszcze myśli? Traktowanie dzieci z szacunkiem należnym wszystkim ludziom to ostatnia i największa rewolucja w dziejach ludzkości. Najpierw zniesiono niewolnictwo, a przekonanie wszystkich, że żaden człowiek nie może być własnością innego, zajęło bardzo dużo czasu. Potem przyszła kolej na chłopów, kobiety, a teraz zostały jeszcze dzieci. Ta ostatnia rewolucja jest najtrudniejsza, a jednocześnie będzie najbardziej brzemenna w skutki. Bo gdy przestaniemy wychowywać dzieci do posłuszeństwa i uległości, a celem stanie się wychowanie oparte na odpowiedzialności i szacunku dla drugiego człowieka, to będzie to miało ogromny wpływ na całe społeczeństwo.” [19]

Dzięki działalności różnych organizacji społecznych i mediów, w ostatnim czasie można zauważyć rosnącą świadomość społeczności szkolnej (zwłaszcza osób uczących się) w dochodzeniu i dociekaniu własnych praw. Młodzi ludzie mają coraz większą świadomość tego, co w szkole wolno, a czego nie wolno oraz próbują w sposób realny i zdecydowany to zmieniać, co nie jest łatwe, wymaga od nich odwagi i determinacji.

Najczęściej bowiem wiąże się z wejściem na drogę kolizyjną, a przecież wciąż pokutuje w nas myślenie, że “lepiej się nie wychylać”, “żeby nie narobić sobie i całej klasie problemów”. Już lepiej niech będzie, jak jest, bo “dorosły i tak znajdzie sposób”...

[18] J. Suchecka „W liceum Łukasz trafił na dywanik u dyrektorki. Poszło mu tak dobrze, że dziś nie boi się nawet kurator Nowak” <https://tvn24.pl/premium/edukacja-statut-szkolny-jakie-prawa-i-obowiazki-ma-uczen-jak-moze-o-nie-walczyć-5751919?fbclid=IwAR3BpbaRSoMHdQUrRevRfjOle0OKRtbEjiiaxXEvCO22PBTikNTy11pvmXM>

[19] M. Żylińska „Przemoc, której nie widzimy, czyli „Prześniona rewolucja””

Dlatego do znudzenia należy powtarzać, że nie powinniśmy mieć do czynienia z czymś w rodzaju gry, czy walki. Że szkoła (nie tylko ona zresztą) nie powinna być polem do wzajemnego pokazywania sobie “kto komu?”, a miejscem współpracy, wspólnego wypracowywania wniosków, dochodzenia do jak najlepszych rozwiązań i przede wszystkim dobrych relacji. Stąd konieczność wsparcia i otwarcia się na siebie wszystkich zaangażowanych stron.

...i na sam koniec...

...musimy podkreślić, że zmiana jest w nas. Jeśli chcemy żyć w społeczeństwie opartym na przyjaznych relacjach, dobrych praktykach, społeczeństwie otwartych i czujących się dobrze wśród innych oraz ze sobą ludzi, nie możemy pewnych niewygodnych tematów ignorować i unikać, a zacząć wprowadzać zmiany oraz wielkie słowa i idee w życie. Po co zwlekać? Nie mamy na to wcale zbyt wiele czasu. Raporty o stanie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, czy prasowe doniesienia dotyczące stosunku człowieka do człowieka biją na alarm. Zacznijmy od szkoły, zacznijmy od wychowania, zacznijmy od młodych ludzi, zacznijmy od siebie...

...oraz zadać kilka pytań:

1. Jak ma się “prawo do pomocy ze strony nauczyciela/ki w razie trudności” do “OBOWIĄZKU bycia przygotowanym do każdej lekcji” w rozumieniu opanowania materiału uznanego za zrealizowany, a którego jeszcze się nie rozumie?
2. Jak ma się poszanowanie godności, wolności, wyrażania siebie i ochrona przed poniżającym traktowaniem do zakazów i nakazów typu “ignoruj potrzeby fizjologiczne, jedz, pij, korzystaj z toalety tylko za zgodą”, do ingerencji w wygląd, czy konfiskowania osobom uczącym się telefonów?
3. Jakie możliwości zapoznania się (ze zrozumieniem) ze statutem szkoły ma osoba ucząca się (choćby w szkole podstawowej), gdy statut ten liczy 100 stron i jest napisany językiem typowo prawniczym, m.in, dlatego że zawiera przekopiowane wybiórczo fragmenty aktów nadrzędnych?
4. Czy oceny klasyfikacyjne ustalone na podstawie niezgodnych z prawem regulacji statutowych (m.in. na podstawie średniej ważonej) są ważne i prawomocne i - idąc tym torem rozumowania - co z ważnością świadectw i promocji? Co z rekrutacją do szkół średnich?

5. Jak szkoła ma być instytucją czy wspólnotą samo- i współwychowującą dorosłych i dzieci, skoro wciąż obowiązuje w niej posłuszeństwo rodziców wobec nauczycieli, „małych” uczniów wobec „wielkich” pedagogów, słabszych wobec silniejszych, podwładnych wobec zwierzchników? [20]
6. I wreszcie - kto ponosi odpowiedzialność za niezgodne z prawem regulacje w statutach szkolnych (i czy dla „odpowiedzialnych” wiąże się to z jakimikolwiek konsekwencjami), a kto doświadcza skutków takiego stanu rzeczy? Na co dzień, regularnie i systematycznie...

BIBLIOGRAFIA:

1. „Wszystko, co powinieneś wiedzieć o hierarchii aktów prawnych w Polsce”, Księgarnia profinfo.pl
2. E. Czyż, „Prawa ucznia w szkole, Raport z badań”, Helsińska Fundacja Praw Człowieka.
3. D. Dobosz, K. Front-Dziurkowska „Adulityzm – próba sygnalizacji zjawiska na podstawie badań własnych” [w:] „Kultura i Edukacja” 2019 nr 1 (123)
4. W. Doroszewski (red.) „Słownik języka polskiego”
5. B. Dunaj „Popularny słownik”
6. A. Korybski, A. Pieniążek „Wstęp do prawoznawstwa”
7. Ł. Korzeniowski (red.) „Statut nieumarły. Wzór statutu z komentarzem”
8. M. Jakubowski, A. Pokropek „Badając egzaminy”; CKE
9. E. Jarosz „O potrzebie demokratyzowania polskiej szkoły. Czas na krok następny - podmiotowość i współudział dzieci w edukacji” [w:] „Studia edukacyjne” nr 29/2013
10. B. Niemierko, Jak pomagać (a nie szkodzić) uczniom ocenianiem szkolnym”
11. G. Seidler, H. Groszyk, J. Malarczyk, A. Pieniążek „Wstęp do nauki o państwie i prawie”
12. J. Suchecka „W liceum Łukasz trafił na dywanik u dyrektorki. Poszło mu tak dobrze, że dziś nie boi się nawet kurator Nowak”
13. B. Śliwerski, Prawa uczniów w szkołach jako społecznościach czynnego zaufania, [w:] Szanować, słuchać, wspierać, chronić.
14. P. Żmigrodzki, Wielki słownik języka polskiego
15. M. Żylińska „Przemoc, której nie widzimy, czyli „Prześlona rewolucja””

[20] B. Śliwerski, Prawa uczniów w szkołach jako społecznościach czynnego zaufania, [w:] Szanować, słuchać, wspierać, chronić.

PODZIĘKOWANIA

Nie jesteśmy w stanie wymienić wszystkich, dzięki którym powstał ten raport. Dziękujemy Wam za wszelkie ożywione dyskusje i rozmowy, inspiracje, informacje zwrotne oraz pomoc merytoryczną.

Szczególne wyrazy wdzięczności kierujemy do: *prof. UŚ dr hab. Edyty Widawskiej, Agnieszki Podgórskiej i całego zespołu Sieci Obywatelskiej - Watchdog Polska, Aliny Czyżewskiej, Łukasza Korzeniowskiego (Stowarzyszenie Umarłych Statutów), Marzeny Żylińskiej (Fundacja Budząca się Szkoła) a przede wszystkim do dzieci i młodzieży - osób uczących się, które zwróciły nam uwagę na wiele, ważnych aspektów wpływających na ich życie i relacje w szkole oraz poza nią (a wynikających ze statutowych regulacji).*

Dziękujemy!!

SZKOŁA JEST NASZA!!

Kontakt:

Anna Dęboń

Robert Strzała

Stowarzyszenie dO!PAmina Lab

tel. 504820333

e-mail:dopaminalaab@gmail.com

www.szkolajestnasza.pl